

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Tereza Sladká

Základní prvky vztahu rodiče a dítěte (srovnávací studie)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 6. března 2015

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Tereza Sladká

Obsah

Úvod	1
1. Historický vývoj	3
1.1. Rodiče a dítě v prvotně pospolné společnosti.....	3
1.2. Rodiče a dítě v římském právu	4
1.3. Rodiče a dítě na českém území	5
1.3.1. Rodiče a dítě podle Všeobecného občanského zákoníku	6
1.4. Rodiče a dítě na československém území.....	7
1.4.1. Vztahy mezi rodičem a dítětem dle zákona o právu rodinném č. 265/1949 Sb.	8
1.5. Práva a povinnosti rodičů a dětí v mezinárodních úmluvách	11
1.5.1. Úmluva o právech dítěte.....	12
2. Právní vztah rodiče a dítěte podle zákona o rodině č. 94/1963 Sb. a občanského zákoníku 89/2012 Sb. - srovnání.....	13
2.1. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.	14
2.1.1. Rodiče a dítě podle zákona č. 94/1963 Sb.	16
2.1.1.1. Práva a povinnosti rodičů	17
2.1.1.2. Péče o osobu dítěte.....	18
2.1.1.3. Zastupování dítěte	20
2.1.1.4. Správa záležitostí dítěte	20
2.1.1.5. Zásahy státu do práv a povinností rodičů a dítěte.....	21
2.1.2. Rodiče a dítě podle zákona o rodině č. 94/1963 Sb. po přijetí novely č. 91/1998 Sb.	22
2.1.2.1. Rodičovská zodpovědnost	23
2.1.2.2. Péče o osobu dítěte.....	24
2.1.2.3. Zastupování dítěte	25
2.1.2.4. Správa jmění dítěte.....	25
2.1.2.5. Sociálně právní ochrana dětí.....	26
2.1.2.6. Zásahy soudů do práv a povinností rodičů a dítěte.....	28
2.1.3. Práva a povinnosti rodičů a dítěte po přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.	30
2.1.3.1. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.	32
2.2. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník	33
2.2.1. Obecná ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dítěte	35
2.2.2. Osobní jméno a příjmení dítěte.....	36
2.2.3. Rodičovská odpovědnost.....	37

2.2.3.1.	Zásah do rodičovské odpovědnosti	38
2.2.3.2.	Výkon rodičovské odpovědnosti	40
2.2.4.	Péče o dítě.....	41
2.2.5.	Osobní styk rodiče s dítětem.....	43
2.2.6.	Zastoupení dítěte	44
2.2.7.	Péče o jmění dítěte	45
3.	Vztah rodiče a dítěte podle práva České republiky a podle angloamerického systému práva.....	48
3.1.	Vztah rodiče a dítěte v USA	48
3.1.1.	Vztah rodiče a dítěte v Kalifornii.....	50
3.1.2.	Práva a povinnosti rodiče a dítěte v Maine.....	52
3.1.3.	Rodiče a dítě v Texasu	52
3.1.4.	Práva a povinnosti rodiče a dítěte ve Vermontu	53
3.2.	Vztah rodiče a dítěte ve Velké Británii	54
3.2.1.	Práva a povinnosti rodičů a dítěte ve Skotsku	55
3.2.2.	Práva a povinnosti rodiče a dítěte v Severním Irsku.....	57
3.3.	Práva a povinnosti rodičů a dítěte v Irsku	57
3.4.	Práva a povinnosti rodiče a dítěte v Austrálii	59
3.5.	Práva a povinnosti rodičů a dítěte v Kanadě	60
3.6.	Práva a povinnosti rodičů a dítěte na Novém Zélandu.....	63
	Závěr	65
	Použité zkratky.....	68
	Použitá literatura	69
	Shrnutí	76
	Resumé	78
	Klíčová slova/Key words.....	80

Úvod

Na počátku práce je třeba uvést, jaký význam a postavení má rodina ve společnosti. S nadsázkou se dá říci, že rodina je základem státu, a proto by měl každý znát, jaká práva a povinnosti z toho plynou. Málokdy se ale setkáme s rodiči, natož s dítětem, kteří si jsou svých práv a povinností ve vztahu rodiče a dítěte plně vědomi. Zřejmě asi každý rodič by řekl, že jeho právem je dítě vychovat, pečovat o něj a rozhodovat za něj. To je sice pravda, ale ve skutečnosti to je jen špička ledovce těchto práv a povinností. Zejména na základě přijetí občanského zákona č. 89/2012 Sb. jsou tato práva a povinnosti rodičů a dítěte propracovaná podrobněji.

Základem pochopení samotného vztahu rodiče a dítěte je uvědomit si, jaká práva a povinnosti mají rodiče, a na základě toho budeme vědět, jaká práva a povinnosti z toho plynou pro dítě. Určitá podoba práv a povinností rodičů a dětí zde existuje již od dob dávno minulých, ta se sice od dnešní podoby zcela liší, ale základní právo, tj. právo vychovávat dítě a řádně o něj pečovat, zůstalo zachováno. Musíme si však uvědomit, že v současné době má rodič vůči dítěti převážně povinnosti spíše než práva.

Určitá povinnost dítěte vůči rodičům plyne z §857 občanského zákoníku, podle něhož je dítě „*povinně dbát svých rodičů*“, obdobně tomu bylo v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb. v §35, dle něj bylo „*dítě povinně své rodiče respektovat a ctít*“. Je však pravda, že na rozdíl od práva/povinnosti rodiče dítě řádně vychovávat a pečovat o něj, které je právně vymahatelné, je povinnost dítěte poslouchat své rodiče nevynutitelné, byť to může znamenat nástup určitých nápravných prvků.

V České republice je vztah rodičů a dítěte upraven nejen zákony vnitrostátními, ale s ohledem na současné postavení České republiky v rámci mezinárodních a evropských vztahů, zasahují do práv a povinností rodičů a dítěte i úmluvy a dohody mezinárodní. Zcela nejvýznamnější se pro vztah rodiče a dítěte stala Úmluva o právech dítěte z roku 1989, u nás účinná od roku 1991. Na základě ní jsou nejen posílena práva dítěte, ale dítěti je poskytována větší ochrana proti zásahům rodičů do jeho práv.

Důvod, proč jsem si vybrala zrovna toto téma práce, je ten, že bych ráda osvětlila práva a související povinnosti rodičů a dítěte, zejména bych pak ráda poukázala na to, že současná úprava těchto práv a povinností není převratná tak, jak si bohužel široká veřejnost leckdy myslí.

Jak už název této práce napovídá, nebude se věnovat pouze popisu výše zmíněných práv a povinností, ale také jejich srovnání napříč minulostí a současností. Pro širší povědomí je důležité i srovnání se zahraniční úpravou, které nám poskytně obraz toho, jak moc se česká úprava liší či naopak shoduje.

Tato práce bude rozdělena do několika kapitol, které se budou věnovat určitému časovému úseku, případně konkrétnímu zahraničnímu státu. V rámci těchto kapitol se budu snažit porovnat jednotlivé úpravy a znění těchto práv a povinností s naší současnou legislativou.

První kapitola bude celá věnována historii práv a povinností rodičů a dítěte, a to od prvotně pospolné společnosti, přes římské právo až po vznik zákona o rodině č. 94/1963 Sb. Pokusím se tak nastínit postupný vývoj těchto práv a jejich postupnou modernizaci.

Následující kapitola bude rozdělena na dvě základní části. První část bude věnována zákonu o rodině č. 94/1963 Sb. a jeho podstatným novelám. Zároveň se jeho znění práv a povinností rodičů pokusím porovnat se zněním v současné úpravě. Součástí bude i připojení judikatury, která do této problematiky citelně zasáhla. Druhá část této kapitoly bude věnována občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., resp. jeho rodinné části, co do práv a povinností rodičů. Pokusím se uvést změny, které přinesl, ale upozorním i na to, co sice upravuje, ale není to v tomto vztahu novinka.

Poslední, ale neméně důležitou částí bude srovnání úpravy příslušných ustanovení ve státech, které patří do tzv. angloamerického systému práva, s naší současnou úpravou. Pokusím se nastínit, co je v těchto státech obsahem práv a povinností rodičů a dítěte, jak se tato práva nazývají a jak je rodiče vykonávají.

1. Historický vývoj

V této části se budeme věnovat vývoji institutů rodinného práva, zejména však právům a povinnostem rodičů a dítěte, dnes známým jako rodičovská odpovědnost. Až do roku 1950 byla tato práva značně omezena, takto omezená práva a povinnosti měl pouze otec, matce byla práva a povinnosti vůči dětem přiznány až v pozdějších dobách.

Součástí právního řádu se staly i mezinárodní smlouvy a úmluvy týkající se rodiny, například Úmluva o právech dítěte z roku 1989 a Deklarace z roku 1959. Vztahy mezi rodiči a dětmi však neupravují pouze mezinárodní dokumenty, jejichž hlavní tematikou jsou rodinné vztahy, úpravu nalezneme také například v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z roku 1966 a ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN z roku 1948.

1.1. *Rodiče a dítě v prvotně pospolné společnosti*

Už v prvotní lidské společnosti lze spatřit prvky rodiny. Sice se v této době nedá hovořit o rodině v současném slova smyslu, neboť primárním účelem bylo rozmnožování osob a zachování kmene spíše než udržování rodinných vztahů¹. Nicméně právě zde jsou položeny základní kameny pro postupný vývoj rodiny do současné podoby.

Právě v této době došlo k prvnímu zlomu v rodinných vztazích. Původně existoval v lidské společnosti matriarchát. Identita otce rodiny nebyla důležitá, o dítě se starala matka a celý rodový kolektiv matky. Dítě bylo zcela závislé pouze na matce a její rodině, neboť málokdy se dalo zjistit, kdo je otcem.²

Teprve po čase se soužití muže a ženy stalo pravidlem a začalo být společenskými normami vyžadováno. Počátek tohoto soužití se stal zlomem v přechodu od matriarchátu k patriarchátu. Toto soužití dalo vzniknout rozdílům mezi jednotlivými kmeny a rody, které se snažily navzájem odlišit a odtrhnout od ostatních kmenů. Muž se právě tehdy stal „hlavou rodiny“. Měl na starosti rozhodování o situaci kmene,

---

¹ STARÁ, I. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava, Brno: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2013., s.29

² KLABOUC, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962., s.14-15

a zároveň počal rozhodovat o ženě a jejích dětech. Někdy se s tímto okamžikem spojuje i vznik otroctví.³

1.2. Rodiče a dítě v římském právu

Rodinné právo bylo v době Římské říše upraveno v normách, které se označovaly jako práva osob (*ius ad personas pertinet*). Do těchto norem byla zahrnuta kromě rodinného práva, také ustanovení o právním postavení římských občanů a o postavení otroků. Rodinné právo v této podobě zahrnovalo úpravu příslušnosti k římské rodině a související problematiku, a to zejména příbuzenství a úpravu manželství. Tato oblast se však řídila zejména obyčejovými, nepsanými, normami.

Římská rodina je synonymem pro patriarchální vedení rodiny, kdy otec má v rodině veškerá práva a povinnosti. Právě tento systém zcela odlišuje římské a současné rodiny.

Nejdůležitější osobou byl *pater familias*, otec rodiny. Rozhodoval o právech všech osob v jeho moci, to kromě jeho dětí byla i manželka. Dcery i synové měli postavení srovnatelné s otroky. Jedině *pater familias* byl osobou *sui iuris* (osoba svého práva), na rozdíl od ostatních členů jeho rodiny, kteří byli osobami *alieni iuris* (osoby cizího práva). Otec rodiny jako jediný měl plnou právní subjektivitu a nebyl omezen v právním jednání, jemu patřil veškerý rodinný majetek, s ním byl oprávněn nakládat pouze on.

Pater familias byl nositel tzv. *patria potestas*, moci otcovské, kterou vykonával nad všemi osobami v postavení dětí, které mu byly podřízeny. Moc otcovská vznikala třemi způsoby: narozením v řádném manželství, legitimací nemanželského dítěte a adopcí. *Patria potestas* obsahovala čtyři oprávnění. Prvním bylo právo odložit narozené dítě (*ius exhibendi*), které otci dávalo moc rozhodnout o přijetí, resp. nepřijetí dítěte do rodiny. Daleko významnější bylo druhé oprávnění v podobě moci nad životem a smrtí dětí (*potestas vitae necisque*), jež spočívalo v neomezeném právu otce na způsob jejich potrestání, a to jak tresty nepatrnými, tak i možností zbavit je života. Třetí oprávnění spočívalo v možnosti dítě prodat (*ius vendendi*). Toto oprávnění nelze chápat jako prodej v dnešním smyslu. Nejčastěji bylo využito v případech, kdy osoba *alieni iuris* způsobila nějakou škodu třetí osobě. Při uplatnění tohoto práva byla tato osoba převedena pod moc jiného *patris familiae*, a to do doby, než odčiní škodu, kterou

---

³ KLABOUCH, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962., s.16-18

způsobila. Poslední právem bylo právo na vydání (*ius vindicandi*), které umožňovalo otci rodiny požadovat vydání neoprávněně zadržovaného člena rodiny. Kromě práv vyplývajících z *patris potestas*, otec dále jmenoval dětem poručníka, dával souhlas k zasnubám a sňatku a stanovoval dětem dědice (tzv. pupilární substituce).⁴

Nemanželské děti byly v této době považovány za děti bez otce, který vůči nim neměl žádná práva ani povinnosti – nevznikla moc otcovská. Tento stav se mohl změnit výše zmíněnou legitimací, kdy *pater familias* uznal dítě za své a tím mu vznikla moc otcovská. Často se tak stávalo, když se zploditel - otec oženil se svou konkubínou (matkou dítěte).⁵

Ke změnám došlo až v době císařské. Už za vlády Oktaviána Augusta byl otec povinen ke zřízení věna a k určité vyživovací povinnosti. Zlepšení nastalo i na poli majetkovém. Nově se majetek nabytý od matky a matčinyh příbuzných stává bez dalšího majetkem dětí, nikoli otce, jak tomu bylo doposud. Postupný proces změn byl dovršen za vlády císaře Justiniána, kdy se zlepšilo i samotné právní postavení žen. V této době se už dalo hovořit o postupném pádu institutu patriarchální rodiny.⁶

1.3. Rodiče a dítě na českém území

Na českém území byly zaznamenávány a upravovány zejména poměry mezi manželi spíše než vztahy mezi rodiči a dětmi. Právě proto jsou informace o těchto vztazích jen zlomkovité a nikoliv soustavně zaznamenávané.

Prvním historickým dokumentem zachycujícím už i rodičovská práva a povinnosti jsou Dekreta Břetislavova z roku 1039, která však pokračují v římské tradici institutu *patris potestas*. I podle nich tudíž zůstalo dítě zcela podřízeno moci otcovské a otec měl proto nad ním plnou moc.

V této době však na českém území zcela dominovala církev, která plně kontrolovala mj. i rodinné vztahy. Do velkého nepoměru, z pohledu práv a povinností, se proto dostávaly manželské a nemanželské děti. Nemanželské děti se rozdělovaly podle toho, z jakého vztahu pocházely. Obecně nemanželské dítě nemohlo dědit v otcově rodině, nabývat nemovitosti ani se učit řemeslům. Právně na tom byly zcela

---

⁴ PLECITÝ, V. a kol.: *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009., s.124-126

⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995., s.149

⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995., s.145

nejhůře děti pocházející z dvojnásobného cizoložství, ty nemohly být legitimovány ani následným sňatkem.⁷

1.3.1. Rodiče a dítě podle Všeobecného občanského zákoníku

Kodifikací rodinného práva se stal Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 neboli ABGB.

Práce na této kodifikaci započaly již v roce 1753 za vlády Marie Terezie. Dokončeny však byly až po nástupu jejího syna Josefa II. První díl byl vydán již v roce 1786 a sestával z 5 částí. První dvě části obsahovaly obecná ustanovení, ostatní upravovaly vztahy mezi rodiči a dětmi, sirotky apod. Konečná verze Všeobecného občanského zákoníku měla 3 díly a obsahovala 1502 paragrafů. Rodinné vztahy byly obsaženy v prvním díle, týkajícím se osobních práv.⁸

Poměry mezi rodiči a dětmi byly upraveny v hlavě třetí § 137-186. Zachována zůstala určitá podoba moci otcovské, ale nově byla určitá práva svěřena oběma rodičům. Pod moc otcovskou patřila volba povolání, správa jmění a určení povinností dětem. Naopak oběma rodičům náležela výchova dětí, péče o život a jejich zdraví, opatření slušné výživy, vývoj tělesné a duševní síly a vyučování náboženství.

Část této hlavy byla vyhrazena úpravě práv a povinností nemanželských dětí. Moc otcovská nad těmito dětmi vznikla při splnění zákonných povinností pro zánik překážek manželství, dodatečným sňatkem a milostí zeměpánovu. Mimo pozitivně a negativně vyjmenovaných práv a povinností vůči dětem, je zde také uložena otcí povinnost úhrady matce na slehnutí a výživu po dobu prvních šesti týdnů po slehnutí.

Důvodem pro zánik moci otcovské je kromě zletilosti i sňatek dcery, neboť uzavřením manželství se dcera dostává nově pod moc svého manžela a pouze v případě jeho smrti se navrácí pod moc svého otce. Dalšími důvody jsou zanedbávání výživy ze strany otce, zneužívání otcovské moci a převzetí dítěte ústavem nebo spolkem pro ochranu dětí.

---

⁷ SCHELLE, K., TAUCHEN, J., VESELÁ, R. *Rodinné kodexy*. První vydání. Ostrava, Brno: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2010., s. 8

⁸ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2005., s.201, 203

Na začátku 20. století došlo k sepsání 3 dílčích novel, které pozměnily znění ABGB. Pro rodinné vztahy byla však nejdůležitější 1. dílčí novela č. 276/1914.⁹ Stanovila možnost pro kohokoli, kdo si všiml zneužívání otcovské moci, požadovat pomoc u soudu (§ 4), úpravu práv a povinností rodičů k dítěti při rozvodu nebo rozloučení manželství (§ 6-7), dále je zde obsažena úprava práv a povinností k nemanželským dětem (§ 8-17). Zvláštností v této dílčí novele, je „*přijetí za vlastního*“ (§ 18-20). Jedná se o novelizaci ustanovení o osvojení. Vzniká nově vztah mezi zvolitelem (osvojitel) a zvolencem (osvojenec). Zvoliteli musí být přes 40 let a zvolenec musí být minimálně o 18 let mladší. Změn doznalo i ustanovení o poručenství.

Stejně jako novelizaci Všeobecného občanského zákoníku i řadě dalších zákonů a novel udělala přítrž první světová válka. Částečná novelizace sice u ABGB proběhla, ale pouze první dvě novely se týkaly rodiny.

1.4. Rodiče a dítě na československém území

Po vzniku Československé republiky nastala situace, kdy se do právního řádu přejaly rakouské zákony, včetně ABGB. Na území dříve uherském však ABGB platil jen částečně, proto bylo rozhodnuto, že je zapotřebí jednotného právního řádu pro celé území Československa. Veškeré rekodifikační práce, které spočívaly zejména v „přerovnání“ ustanovení Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811, byly ukončeny mnichovským diktátem na podzim roku 1938.¹⁰

Rodinné právo bylo v meziválečném období měněno pouze dílčími zákony a vládními nařízeními, jako jsou zákon č. 256/1921 o ochraně dětí v cizí péči a děti nemanželských.

Další významnou změnu zaznamenal vztah mezi rodiči a dětmi až v poválečném období. Důležitým mezníkem se zde stal ústavní zákon č. 150/1948, známý jako Ústava 9. května. Sama Ústava 9. května stanovila výklad a používání všech ostatních předpisů v souladu s ní, společně s ustanovením týkajícího se zrovnoprávnění dětí dle jejich původu se stala prvním krokem k rekodifikaci rodinného práva.

---

⁹ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2005., s.295

¹⁰ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005., s.77-83

Na podzim roku 1948 byl při ministerstvu spravedlnosti zřízen odbor pro kodifikaci, který byl sestaven z příslušných odborných oddělení. Poprvé v historii české legislativy se na vytvoření právních předpisů podílely i osoby „z lidu“, těmi byli dělníci, zástupci společenských organizací, poslanci atd.¹¹

Takto složená odborná komise vytvořila právní akt, který Národní shromáždění Republiky československé schválilo dne 7. prosince 1948 jako zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném. Tento zákon stál na základních zásadách Ústavy 9. května, přinesl velké změny do koncepce rodinných vztahů souvisejících zejména s lidově demokratickým zřízením, oddělil rodinné právo od práva občanského a sjednotil úpravu rodinného práva pro celé území Československa.¹²

1.4.1. Vztahy mezi rodičem a dítětem dle zákona o právu rodinném č. 265/1949 Sb.

Kromě zvláštností v textu dokumentu je tento zákon mimořádný i tím, že vycházel ze sovětského pojetí rodinného práva, ale pracovala na něm československo-polská komise. Stalo se tak základě smlouvy o právní pomoci s Polskem. Proto až na některé drobnosti se tento zákon podobal polskému zákonu o rodině.

Obdobně jako ústava byl tento zákon uvozen preambulí, v níž byl uveden smysl a účel zákona. Hlavní zásady, na nichž spočívala právní úprava, byly dle důvodové zprávy tyto: zásada obligatorního občanského sňatku, nové pojetí manželství a rodiny, důsledné zrovnoprávnění žen, hluboký zájem o dítě, zrovnoprávnění dětí bez ohledu na jejich původ, zajištění výchovy a výživy ze strany rodičů.¹³

Rodičům a dětem je věnována hlava druhá, § 35-77. Uvozuující ustanovení části první, § 35 stanoví základní povinnosti rodičů a zároveň reflektuje zájem státu na výchově dětí: *„Rodiče se starají o tělesný a duševní rozvoj dětí, zejména pečují o jejich výživu a výchovu tak, aby byly náležitě připraveny přispívat svou prací, podle svých*

---

¹¹ SCHELLE, K., TAUCHEN, J., VESELÁ, R. *Rodinné kodexy*. První vydání. Ostrava, Brno: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2010., s. 22

¹² SCHELLE, K., TAUCHEN, J., VESELÁ, R. *Rodinné kodexy*. První vydání. Ostrava, Brno: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2010., s.22

¹³ SCHELLE, K., TAUCHEN, J., VESELÁ, R. *Rodinné kodexy*. První vydání. Ostrava, Brno: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2010., s.23

schopností a náklonností, k prospěchu společnosti.” Dále zde jsou ustanovení pro určení příjmení dítěte či základní ustanovení pro vyživovací povinnost rodičů a dětí.

Určování jména a příjmení se oproti dnešní úpravě nijak zvlášť nelišilo. Určení jména je součástí rodičovské moci a je závislé na dohodě a případně na rozhodnutí soudu. Příjmení je zcela závislé na rodičích. Mají-li společné příjmení, má dítě toto společné příjmení. Pokud si rodiče při uzavírání manželství ponechali každý své příjmení, má dítě příjmení podle jejich vzájemné dohody. V případě, kdy není dohody, nebo nejsou rodiče známí, rozhoduje o příjmení soud.¹⁴

Druhá část je věnována určení otcovství a popření otcovství.

Část třetí je věnována rodičovské moci. Je to nový institut, který prolomil moc otcovskou. Pod moc rodičovskou patří nezletilé děti, důvodová zpráva k tomu uvádí, že se jedná o zdůraznění, že moc rodičovská je vykonávána nad nezletilými dětmi a nelze ji nikterak prodloužit i po dosažení zletilosti. Dosažením zletilosti však nezanikají další složky vztahu rodiče a dítěte, například opora, úcta, a stejně tak nezaniká ani vyživovací povinnost.

Práva a povinnosti vyplývající z rodičovské moci náleží nyní oběma rodičům. Mají být vykonávána v zájmu dítěte a ve prospěch společnosti. Součástí rodičovské moci je zejména povinnost řídit jednání dítěte, zastupovat jej a spravovat jeho majetek (§ 53).

Řídit jednání dítěte znamená vychovávat ho. Rodiče k tomu mají užít příkazy a zákazy a dítě je povinno těmto příkazům se podrobit. Nestačí-li k řádné výchově dítěte tyto příkazy, mohou se rodiče dovolat pomoci úřadů (§ 54). Úřady pak mohou nařídit různá kárná opatření, stejně tak o tom mohou rozhodnout soudy, záležet bude pouze na druhu výchovného problému.¹⁵

Další součástí rodičovské moci je právo zastupovat dítě. Dítě mladší 6 let je v této době považováno za zcela nezpůsobilé k jakýmkoli právním úkonům a teprve dovršením 6 let může určité, jeho věku přiměřené právní úkony činit. Postupem věku je dítěti přiznávána větší způsobilost. Do dovršení 18 roku však není plně způsobilé k právním úkonům, a proto jeho rodiče mají své dítě zastupovat a jednat v jeho zájmu.

---

¹⁴ KNAPP, V. a kol: *Učebnice občanského a rodinného práva, svazek III.* 2 vydání. Praha: Orbis, 1955, s.154

¹⁵ ANDRLÍK, J. a kol: *Komentář k zákonu o právu rodinném.* 3 vydání. Praha: Orbis. 1954, s. 238,242,243

Zatupovat ho mohou oba rodiče, či jen jeden z nich. Na jednání je potřeba se dohodnout, není-li taková dohoda, je oprávněn v souladu se zájmem dítěte rozhodnout soud. Pro případy, kdy rodiče své dítě nemohou zastupovat, je zřízen institut opatrovníka. Jde o případy jednání mezi dětmi navzájem, případně mezi dítětem a rodiči.¹⁶

V neposlední řadě je tu správa majetku dítěte. Pro tuto dobu je příznačné, že majetek je spravován hlavně v souladu se zájmem dítěte, ale také ku prospěchu společnosti. Stejně jako v současné úpravě, i zde je zavedena povinnost spravovat tento majetek s péčí řádného hospodáře a i zde nalezneme kontrolu soudu. Pro případy nikoli běžného a řádného hospodaření je zapotřebí souhlasu soudu, k těmto případům patří například zřeknutí se a odmítnutí dědictví, uzavření smíru, poskytnutí půjčky z majetku dítěte, nabytí či zcizení nemovitosti atd. Stejně jako u zastupování je zřízen opatrovník, tento institut se uplatní pro případy, kdy správa majetku bude příliš složitá. Okamžikem dosažení zletilosti dítěte jsou rodiče povinni jimi spravovaný majetek odevzdat.¹⁷

Rodičovská moc je svěřena oběma rodičům a pouze pro případy, kdy jeden rodič nemůže rodičovskou moc vykonávat, je ponechána pouze rodiči druhému. Platí to pro případy smrti, nesvéprávnosti, zbavení rodičovské moci, případně je-li rodičovská moc v klidu (pro dočasnou překážku ji nelze vykonávat).

Část čtvrtá je věnována osvojení. V tomto zákoně je, na rozdíl od dnešního občanského zákoníku, umožněno osvojit pouze osobu nezletilou. Naopak, stejně jako tomu je dnes, je i v něm stanoven pouze přiměřený věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem, společnými osvojiteli mohou být pouze manželé.

Část pátá upravuje vyživovací povinnost. Rozlišovala se vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, mezi předky a potomky a v neposlední řadě i povinnost otce dítěte, za kterého matka není provdána, tedy povinnost přispět, „*jak slušnost žádá*“, na úhradu nákladů vzniklých při těhotenství a slehnutí, jakož i osobních potřeb po dobu třech měsíců. Matce je zde dána i možnost požadovat náhradu nezbytných výdajů a mimořádné majetkové újmy vzniklé těhotenstvím a slehnutím.

---

¹⁶ ŠTĚPINA, J.: *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1958, s.86-87

¹⁷ ŠTĚPINA, J.: *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1958, s.87-88

1.5. Práva a povinnosti rodičů a dětí v mezinárodních úmluvách

Jak vyplývá z výše uvedeného, dítě bylo chápáno jako jedinec podřízený osobám dospělým. Stejný vývoj to mělo jak na našem území, tak v různých podobách i v dalších státech. To i mnohé jiné důvody vedly představitele států k postupnému uzavírání mezinárodních smluv upravujících problematiku práv dítěte. V průběhu 20. století bylo ve světě uzavřeno přes 80 smluv a deklarácí (ty jsou závazné pouze morálně, nikoli právně).¹⁸

První smlouvy se týkaly zejména obchodu s dívkami a ženami, byly z let 1910 a 1921. Prvním dokumentem, který upravoval práva dítěte jako celek, se stala Deklarace práv dítěte přijatá Společenstvím národů v roce 1924. Dalším zlomem v ochraně práv dítěte bylo vytvoření Dětského fondu UNICEF koncem roku 1946 jako reakce na situaci v poválečné Evropě.

Teprve Všeobecná deklarace lidských práv OSN z roku 1948 zařadila práva dítěte do spojitosti ve vztahu rodiče - dítě. I zde nalezneme ustanovení o zrovnoprávnění manželských a nemanželských dětí, jakož i nárok na bezplatné vzdělání, alespoň v základním stupni či zákaz zásahů do soukromého života rodiny.

V 50. letech 20. století došlo k rozšíření pravomoci Dětského fondu UNICEF, který nově zahrnoval dohled na přežití a rozvoj dětí po celém světě. V roce 1959 byla Valným shromážděním OSN přijata Deklarace o právech dítěte, která navazovala na Deklaraci z roku 1924 a rozšiřovala ji. Vycházela z teorie, že dítě jako duševně a tělesně nevyzrálá osobnost potřebuje zvláštní ochranu a péči. Obdobně jako Všeobecná deklarace lidských práv OSN stanovila rovnost bez jakýchkoli rozdílů, právo na jméno, na státní občanství, na ochranu před krutostmi a vykořisťováním apod.

Výše uvedené deklarace, jak již bylo zmíněno v úvodu této části, jsou morálními závazky a jejich dodržování záleží více či méně na vůli účastnických států. Oproti tomu smlouvy, úmluvy a pakty jsou již právně závazné. S ohledem na ustanovení čl. 10 Ústavy České republiky „*jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu.*”

Ve druhé polovině 20. století docházelo častěji k uzavírání mezinárodních smluv, které se více či méně dotýkaly vztahů rodiče a dítěte. Patří k nim například

---

¹⁸ DAVID, R. *Práva dítěte*. Olomouc: NAKLADATELSTVÍ OLOMOUC, 1999., s.21,30

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 a ze stejného roku též Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.¹⁹

1.5.1. Úmluva o právech dítěte

Práce na Úmluvě o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) započaly již roku 1979, ale k jejímu schválení Valným shromážděním OSN došlo až v roce 1989, na začátku roku 1990 byla otevřena k podpisu a 2. září 1990 nabyla účinnosti. Česká republika je Úmluvou vázána od poloviny roku 1991 na základě sdělení federálního ministerstva zahraničí č. 104/1991 Sb.. S ohledem na výše zmíněný článek 10 Ústavy ČR, je Česká republika tímto dokumentem vázána a nad to je ještě mj. povinna hlásit výboru OSN jakého pokroku v dané problematice dosáhla.²⁰

Úmluva vycházela z dříve sepsaných mezinárodních úmluv o ochraně práv dítěte z let 1924 a 1959. Z části se tato Úmluva inspirovala i jinými dokumenty, jakými jsou například Pakt OSN o občanských a politických právech či Pakt OSN o sociálních, kulturních a hospodářských právech.

Základní principy, na kterých tato Úmluva stojí, jsou zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život, přežití a rozvoj, názor dítěte, právo na rodinný život. Práva dítěte v Úmluvě upravená, jsou nejčastěji dělena dle tematických oblastí na přežití dítěte – *survival* (právo na život), rozvoj dítěte – *development* (právo na vzdělání), ochrana dítěte – *protection* (ochrana před zanedbáváním), účast dítěte – *participate* (svoboda projevu). Fakticky je Úmluva rozdělena do dvou částí, a to na část s hmotnými právy dítěte a na část druhou, která je spíše technická a stanoví státům povinnost seznámit veřejnost s obsahem Úmluvy, zřídit Výbor pro práva dítěte, zpřístupňovat své zprávy široké veřejnosti.

Úmluva ve svém prvním článku definuje dítě jako „každou lidskou bytost mladší osmnácti let, ...“ Následující články Úmluvy se věnují například úpravě zákazu jakékoli diskriminace dítěte, vedení dítěte a jeho rozvoje, určení jména a jeho státní příslušnosti, práva dítěte na vyjádření jeho názoru, svobodě projevu, ochraně soukromí, ochraně dítěte bez rodiny, adopci dítěte, uprchlickým dětem, sexuálnímu zneužívání, mučení apod.

---

¹⁹ DAVID, R. *Práva dítěte*. Olomouc: NAKLADATELSTVÍ OLOMOUC, 1999., s.30-33

²⁰ DAVID, R. *Práva dítěte*. Olomouc: NAKLADATELSTVÍ OLOMOUC, 1999., s.10

Úmluva však není jediným dokumentem, který tato práva dítěte upravuje. Existuje řada dalších mezinárodních či evropských úmluv, které Úmluvě předcházejí a soustředí se jen na určitou problematiku, a to nejen na ochranu práv dítěte.

Patří sem například Evropské úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1987. Vydána byla jako sdělení MZV 9/1996 Sb. Jejím hlavním principem je zabránit mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání ve věznicích nebo zdravotnických zařízeních. Tato úmluva rozšiřující jedno z nejzákladnějších práv, vychází z čl. 3 Evropské úmluvy o lidských právech, dle něhož „*nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu*”. Stejně tak toto právo nalezneme ve vnitrostátních předpisech.²¹

Dalším předpisem, který inspiroval sestavení Úmluvy, je také Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, v ČR vydaná jako vyhláška MZV pod číslem 95/1974 Sb. Státy se jí zavazují k odstranění všech forem rasové diskriminace a k jejímu trestání. Pro případy rodinných práv a povinností jde například o právo dítě na vzdělání, náboženství či o právo dítěte na vyjádření názoru.

Existuje i řada dalších předpisů jako například Evropská úmluva o osvojení z roku 1967 či Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980.

2. Právní vztah rodiče a dítěte podle zákona o rodině

č. 94/1963 Sb. a občanského zákoníku 89/2012 Sb. - srovnání

V předešlé části mé práce jsem popsala vývoj rodinného práva od prvotně pospolné společnosti až po vydání zákona č. 265/1949 Sb. o právu rodinném. Velký význam v něm mají i mezinárodní dokumenty, sjednávané a následně smluvními státy podepisované v průběhu 20. století, kterými je vázána také Česká republika.

---

²¹ DŮVODOVÁ ZPRÁVA pro Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky k vládnímu návrhu na vyslovení souhlasu s Evropskou úmluvou o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. [online]. 1995. [cit. 8.12.2014]. Dostupné z WWW: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t1830_00.htm

Z informací z předchozí části vyplývá, že rodina byla zprvu ovládána matriarchálním systémem a teprve postupným vývojem rodinného života se do popředí dostal (nám již velice známý) patriarchální systém, který byl běžný byť ve velice mírné podobě až do 20. století. Teprve zákonem o právu rodinném z roku 1949 byla moc otcovská zcela odstraněna a nově nahrazena mocí rodičovskou, která se jako institut rodičovské odpovědnosti zachovala do dnešních dnů.

Po vzniku československého státu se v rodinných vztazích stále častěji dostával do popředí i vliv státu. Ten nejenže se sám angažoval do výchovy dítěte, ale zároveň zdůrazňoval povinnost rodičů vést děti řádnou výchovou k tomu, aby byly schopny přispívat ku prospěchu společnosti

2.1. *Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.*

Dalším velkým mezníkem pro vývoj rodinného práva na našem území bylo vydání ústavy v roce 1960. Ústřední výbor KSČ vydal usnesení, které požadovalo změnu v mnoha právních odvětvích. Na to reagovalo ministerstvo spravedlnosti a připravilo návrh několika zákonů, které byly následně projednány v kodifikačních komisích, které se na rozdíl od komisí pro zákon o právu rodinném, sestávaly z osob, které tyto zákony měly používat v praxi. Byli to například soudci, prokurátoři, advokáti, pracovníci příslušných národních výborů a pracovníci podniků.²²

Fakticky však šlo pouze o novelu zákona o právu rodinném, neboť řada ustanovení tohoto zákona zůstala zachována nebo se změnila jejich formulace. Motivem tohoto zákona bylo úsilí o začlenění morálky socialistické společnosti do všech rodinných vztahů.

Obdobně jako u zákona o právu rodinném i tento zákon byl uvozen preambulí, která odkazuje na výše zmíněnou morálku socialistické společnosti, na ochranu manželství, mateřství a rodiny, nově proklamovala zvýšenou péči o rodiny s více dětmi. To vše má být uskutečňováno celou společností.

Dále jsou uvedeny základní zásady, které jsou rozděleny do čl. I-VII. Rodina se zde stala základním článkem společnosti. Mimo rodiče, kteří jsou odpovědní za duševní a tělesný rozvoj dětí, je tato odpovědnost nově přiznána státním orgánům,

---

²² VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005., s.96

společenským organizacím, školám či kulturním, osvětovým a zdravotnickým zařízením. Všem členům rodiny je připsána povinnost navzájem si pomáhat a snažit se o zvyšování hmotné a kulturní úrovně rodiny.

První část je věnována manželství, jeho vzniku, překážkám vylučujícím uzavření manželství, vztahům mezi manžely a v neposlední řadě též ukončení manželství buď smrtí a prohlášením jednoho z manželů za mrtvého nebo rozvodem. Nadále trvá civilní sňatek, uzavíraný souhlasným prohlášením muže a ženy před orgány státu (národními výbory). Soudu bylo uloženo, aby v případě rozvodu určil práva a povinnosti rodičů k dítěti v době po rozvodu. Rodiče si tato práva mohli upravit dohodou, ale i ta potřebovala schválení soudu na rozdíl od dohody o styku rodičů s dítětem, která schválení potřebovala jen ve výjimečných případech.

Druhá část zákona o rodině byla věnována rodinným vztahům. V hlavě první byly upraveny vztahy mezi rodiči a dětmi. Nově byla začleněna povinnost manžela matky, který není otcem dítěte. Další změnou bylo nahrazení pojmu rodičovská moc pojmem práva a povinnosti rodičů.

Druhá hlava druhé části, nesoucí název „*Účast společnosti při výkonu práv a povinností rodičů*“, byla nově věnována státním zásahům do výchovy dítěte. Hlavní povinností státních institucí bylo upozornit na nesprávnou výchovu a případně zakročit při porušení povinností. Státními institucemi, které tato práva a povinnosti měly, byly soudy a národní výbory. Změny zaznamenaly i další instituty rodinného práva.

Hlava třetí upravovala určení otcovství. Byl jí nahrazen dřívější pojem zjištění otcovství. Novinkou je zde právo matky popřít otcovství, které bylo dříve určeno souhlasným prohlášením rodičů.

Hlava čtvrtá upravovala osvojení. Nově se zde objevil termín nezrušitelné osvojení, který nahradil pojem osvojení se zápisem osvojitelů na místo rodičů. Takto mohli osvojit nezletilce pouze manželé, případně manžel, který žil s rodičem dítěte v manželství.

Hlava pátá nesla název „*Výchova a zastupování nezletilého, jehož rodiče nemohou svá práva a povinnosti vykonávat*“. Tato hlava neupravovala nic jiného než opatrovnictví. První podoba, nenovelizovaná, sjednotila instituty poručenství a opatrovnictví do jednoho institutu opatrovnictví.

V části třetí byla upravena alimentální povinnost. Bylo definováno 5 variant této povinnosti, a to vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, mezi ostatními příbuznými, mezi manžely, příspěvek na výživu rozvedeného manžela (omezen na dobu 5 let po rozvodu) a příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce.

Do roku 1990 byl zákon o rodině novelizován jen jednou, a to zákonem č. 132/1982 Sb., který však přinesl jen nepatrné změny s nevelkým významem. Dalších novelizací se tento zákona dočkal v 90. letech. Na začátku tohoto období byl přijat zákon č. 234/1992 Sb., kterým byla upravena možnost uzavření církevního sňatku.

Další důležitá změna v zákoně o rodině byla provedena Ústavním soudem ČR. Nálezem Ústavního soudu ČR č. 72/1995 byl zrušen § 46 zákona o rodině, neboť odporoval ustanovení čl. 32 Listiny základních práv a svobod. Ustanovení § 46 umožňovalo odebrat dítě z rodiny na základě rozhodnutí správního orgánu. Čl. 32 Listiny však toto oprávnění svěřuje výlučně do rukou soudů.

Nejdůležitější novelizací se stala tzv. velká novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb., s účinností od 1.8.1998. Novela změnila nejen zákon o rodině, ale zároveň se dotkla i ustanovení občanského zákoníku. Bezpodílové spoluvlastnictví bylo nově nahrazeno institutem společného jmění manželů, které bylo pojato širěji a zahrnovalo nejen vlastnické vztahy, ale i závazky. Nově se součástí společného jmění stala i podnikatelská aktivita manželů. Nejdůležitější změny nastaly v oblasti vztahů rodiče a dítěte, a to zejména v zavedení institutu rodičovské zodpovědnosti, úpravě správy jmění dítěte, upřesnění a posílení postavení nezletilého rodiče a osvojení bez souhlasu rodičů.

Další novely v rodinném právu byly odrazem změn jiných zákonů, jako jsou zákon o sociálně-právní ochraně dětí a zákon o matrikách. Novelou zákona o sociálně - právní ochraně dětí byla tato část zákona o rodině převedena do tohoto novelizovaného zákona. Novelizací zákona o matrikách byla novelizována ta část zákona o rodině, jež upravovala osobu oddávajícího.²³

2.1.1. Rodiče a dítě podle zákona č. 94/1963 Sb.

V prvním znění k 1.4.1964, kdy nabyl účinnosti, měl ZoR výše uvedenou podobu. Tvořila ho pro tu dobu typická preambule, základní zásady v čl. 1-7,

---

²³ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005, s.111

109 paragrafů, které jsou uspořádány do čtyř částí, následně dělených do několika hlav. Pro vztah mezi rodiči a dětmi je podstatná pouze část druhá, příznačně nazvaná Vztah mezi rodiči a dětmi.

Základní zásady vyjadřují smysl a účel úpravy rodinných vztahů a zároveň slouží jako jistý druh interpretačního pravidla pro výklad ZoR. Pro vztahy mezi rodiči a dětmi jsou podstatné články 4 až 6. V nich nalezneme zejména odkazy na intervenci státu do výchovy dětí, a to skrze rodiče, kteří jsou státu odpovědní za výchovu dětí, případně skrze výchovu samotnou společností.

Základní principy výchovy dětí nalezneme v § 30 a § 31. Je však nutné dodat, že principy vztahu mezi rodiči a dětmi, resp. rodiči, státem a dětmi, se nacházejí v celém ZoR. Mezi tyto principy patří odstranění diskriminace na straně rodičů a dětí, právní nárok dítěte na všestranný vývoj a na výchovu od rodičů i státu, výchova dětem se poskytuje především v prostředí rodiny. Dalším je stanovení, co je obsahem práva a povinností rodičů a dětí. Sem patří výchova a výživa, zastupování dětí a správa jejich záležitostí. A v neposlední řadě podstatnou zásadou je spolupráce státu na výchově, zejména prostřednictvím jeho organizací a institucí, dále zabezpečení náhradní rodinné výchovy dětem bez rodin a ochrana práv dětí státem.²⁴

Významnou změnu oproti předchozí úpravě rodinného práva přinesly již první ustanovení § 30 a § 31. Sama Ústava ČSSR uložila státu povinnost, aby se spolupodílel na výchově a všestranném rozvoji mládeže společně s rodinou. A právě toto ustanovení je reflektováno i v ZoR.

2.1.1.1. Práva a povinnosti rodičů

Změnou, byť jen formální, je odstranění pojmu rodičovská moc a zavedení pojmu práva a povinnosti rodičů. Z důvodové zprávy k ZoR vyplývá, že důvodem této změny je především nové pojetí vztahu mezi rodiči a dětmi. Dle něj již rodiče nemají postavení mocenské, vybudované na moci nad dětmi, ale spíš společenské a funkční.²⁵

V tomto úseku ZoR nalezneme vše, co je obsahem těchto oprávnění. Prvotní ustanovení zdůrazňují důležitost a primárnost rodičů při výchově dětí. Sami rodiče mají být pro své děti vzorem, a to jak v osobním životě a chování, tak i vztahem ke

---

²⁴ PLANKOVÁ, O., RADVANOVÁ, S. *Rodinné právo*, Bratislava: Univerzita Komenského, 1979, s.54

²⁵ ELIÁŠ, J.: *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Orbis, 1970, s.138

společnosti. Ani zde se však nechybí socialistické pojetí, neboť dle ustanovení § 33 odst. 1 jsou totiž rodiče za výchovu a vývoj dětí odpovědni společnosti. Opět i zde nalezneme odklon od zákona o právu rodinném. V předešlé zákonné úpravě byl dán důraz na takovou výchovu, která je v zájmu dítě a prospěchu společnosti. V obdobném ustanovení ZoR je dán důraz výchovy na její cíl. Tímto cílem nebylo nic jiného než, aby dítě vyrostlo v zdravého a uvědomělého občana. Toho má být dosaženo soustavnou a důslednou péčí rodičů o všestranný vývoj dítěte, o jeho výchovu, výživu a řádným vedením jeho jednání rodiči.

Nikoli změnou, ale novinkou v této úpravě je zapojení do péče o dítě také manžela, který není rodičem dítěte, ale žije s ním ve společné domácnosti. I přesto, že tuto péči plní, nestává se takovýto manžel subjektem práv a povinností rodičů a dětí. To znamená, že nemá všechna oprávnění jako rodič dítěte. Zákon tomuto manželovi přiznává pouze právo pomoci při výchově dítěte. Nemá tudíž právo zastupovat dítě ani spravovat jeho záležitosti. Nicméně i takovému manželovi je zachováno právo zakročit v případě nesprávné výchovy, v takovém případě je oprávněn obrátit se na národní výbory se žádostí o zakročení.²⁶

Rozdělení práv a povinností mezi rodiče i nadále zůstává stejné jako v předcházející úpravě, tj. bez rozdílu náleží oběma rodičům, kteří se tak podílejí na výchově a rozvoji dětí. Stejně jako u rodičů je i u dětí naprostý zákaz diskriminace na základě toho, zda jsou dětmi manželskými, či nikoli. Nadále zůstává ustanovení o přechodu všech práva a povinností na druhého rodiče, je-li první z nich zbaven způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu, byť i zde nalezneme formulační změny. Stejně tak zákonodárci ponechali úpravu povinnosti dítěte pomáhat dle svých schopností rodičům v domácnosti, jakož i povinnost přispívat na společné potřeby rodiny, má-li příjem z vlastní práce.

2.1.1.2. Péče o osobu dítěte

Ustanovení § 30 ZoR stanoví nerozlučnou jednotu mezi státem a rodiči při péči o dítě, dále nabízí demonstrativní výčet organizací, které rodičům při výchově mají pomáhat.

---

²⁶ ELIÁŠ, J.: *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Orbis, 1970, s.137-138

Kromě organizací uvedených v § 30 se na výchově mládeže podílejí i školní a zdravotnická zařízení či státní zařízení pro trávení volného času. Zákonem zmíněná nerozlučná jednota není jen mezi rodiči a státními institucemi, ale i mezi jednotlivými organizacemi a institucemi navzájem. Jinak řečeno úkony jedné instituce nejsou nezávislé na úkonech jiné instituce, stejně tak jako na úkonech rodičů. I přes vše výše uvedené je stále rodina považována za základní kámen výchovy dětí. Tomu nasvědčuje i ustanovení § 32 odst. 1, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.²⁷

Další zásadní změnu oproti předcházející úpravě přinesl § 31 ZoR. V tomto ustanovení se plně reflektuje nahlížení socialistického státu na osobnost člověka ve vztahu ke státu i k ostatním lidem. Samotné znění není pro tu dobu nijak ojedinělé, ale ve srovnání s § 35 zákona o právu rodinném z roku 1949 je zcela viditelný rozdíl. Zatímco dle zákona o právu rodinném mělo být dítě vychováváno tak, aby dokázalo náležitě podle svých schopností a náklonností přispívat svou prací ku prospěchu společnosti, ZoR je postaven na osobnostních hodnotách jedince ve vztahu k jiným a ke společnosti.

Jak již z ustanovení § 31 odst. 1 ZoR vyplývá, je *„předním úkolem působit na citový, rozumový a mravní vývoj dětí v duchu zásad morálky socialistické společnosti.“* V odst. 2 pak je definováno, jakým směrem má být výchova vedena. To přináší základní rozdíl oproti předchozí úpravě. Do správně vedené výchovy dětí dle tohoto znění ZoR náleží širší a hlubší vzdělání, osvojení odpovědného přístupu k práci a řada morálních zásad, jakými jsou například láska k vlasti, přátelství mezi národy, podřízenost osobních zájmů zájmům celku, úcta k druhým, osobní skromnost, čestnost a obětavost.

Stejně jako doposud je součástí péče o dítě i určení jména a příjmení. Ani zde však nedochází k významným rozdílům proti předchozí úpravě zákona o právu rodinném. Stejně tak se tato úprava neliší od dnešní. Rozdíl je však v systematickém uspořádání. Zatímco v zákoně o právu rodinném byla úprava jména a příjmení zařazena před rodičovskou moc (stejně jako dnes), zákon o rodině tato práva zařadil na samý konec části druhé.

Určení jména je součástí rodičovství a rodičovských práv a jako takové ho nelze předat 3. osobě. Jméno je dítěti určeno vzájemnou dohodou rodičů, pouze tehdy když se

---

²⁷ ELIÁŠ, J.: *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Orbis, 1970, s.129-130

rodiče nedohodnou, rozhodne soud. Při takovém rozhodování je soud vázán návrhy rodičů. Není-li rodičů, pak soud rozhodne sám. Určování příjmení zůstalo nezměněno.²⁸

2.1.1.3. Zastupování dítěte

Změny nastaly i v dalším oprávnění rodičů, a to při zastupování dětí. Jde spíše o změny menšího významu. Stejně jako podle dosavadní úpravy, má právo zastupovat dítě kterýkoli z rodičů, je-li plně způsobilý k právním úkonům. Zastupování dětí je vesměs věcí rodičů a stát do něho nijak nezasahuje. Pouze v případech, kdy se rodiče neshodnou v podstatných otázkách, může zakročit a o dané otázce rozhodnout soud. Oproti předchozí úpravě zde však nejsou vyjmenovány důvody, pro které rodič zastoupit své dítě nemůže. Rodiče i nadále nemohou zastoupit své dítě v právních úkonech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi. Pro takové případy musí být dětem ustanoven opatrovník, který bude děti zastupovat v jejich zájmu.

2.1.1.4. Správa záležitostí dítěte

Mimo výše zmíněné povinnosti výchovy jsou dalšími oprávněními rodičů zastupování dětí a správa jejich záležitostí. A právě správa záležitostí dětí doznala největších změn. V zákoně o právu rodinném bylo jedno z oprávnění nazváno správa majetku dítěte, nově je toto oprávnění pojato obsahově širěji. Navíc v ZoR je pouze odkaz na toto oprávnění a jeho úprava je zcela vynechána. Zde se projeví subsidiární vztah mezi ZoR a občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. (dále jen OZ).

V OZ je obecně upraveno spravování majetku zákonným zástupcem, a to pouze do určité míry, k nikoli běžným záležitostem je totiž zapotřebí souhlas soudu. Péče řádného hospodáře se u rodiče spíše předpokládá, než zákonně požaduje. Tato myšlenka vychází zejména z práva soudu omezit rodičovská práva, zjistí-li, že rodiče nespravují majetek dítěte řádně. Případně může soud nařídit jiná opatření, která povedou k nápravě.

---

²⁸ ELIÁŠ, J.: *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Orbis, 1970, s.154

2.1.1.5. Zásahy státu do práv a povinností rodičů a dítěte

Další významnou novinkou bylo začlenění účasti společnosti na výkonu práv a povinností rodičů, kterou upravuje hlava druhá. Jak již bylo zmíněno v předešlých odstavcích, existovaly zde pravomoci státních orgánů, tj. národních výborů a soudů, které směly více či méně zasahovat do práv a povinností rodičů k dětem.

Oprávnění společnosti při výchově dětí by se daly rozdělit do třech skupin. První oprávnění je zaměřeno na pomoc při výchově, kterou nejsou schopni zabezpečit sami rodiče, a to zejména prostřednictvím škol, kulturních organizací apod. Druhé oprávnění směřuje k zabezpečení náhradní rodinné péče po dobu, kdy dítě nemá vlastní rodiče. A v neposlední řadě třetím je právo státu vytvářet potřebná opatření v případech, kdy je výchova dětí ohrožena.

Nejdůležitějšími oprávněními společnosti, resp. státních orgánů je provádět výchovná opatření. Stát má velký zájem na řádné výchově a rozvoji dětí, což je deklarováno již v základních ustanoveních ZoR. Aby byla řádná výchova zajištěna, § 42 odst. 1 stanoví povinnost pro občany a společenské organizace upozornit státní orgány na závadné chování dětí, případně na porušení práv a povinností rodičů. Systematicky je oprávnění národních výborů, jakožto základnímu článku státní moci, řazeno jako první a teprve jako druhé je upraveno oprávnění soudů.

Do pravomoci národních výborů patří zejména zajištění příznivých podmínek pro výchovu, vývoj a vzdělání dětí a chránění jejich zájmů. Mezi výchovná opatření národních výborů patří napomenutí nezletilého, stanovení dohledu nad ním a uložení mu určitých omezení. Z textu § 43 odst. 3 vyplývá, že tato výchovná opatření může uložit i soud, ale pokud je učiní národní výbor, není potřeba soudního schválení. Zároveň je zde určeno, že změna nebo zrušení takového opatření je v pravomoci orgánu, který jej vydal.

Oprávnění soudu se nijak zvlášť neposunula dopředu. I nadále zůstává právo soudu na omezení práv a povinností, brání-li rodičům v jejich výkonu závažná překážka, případně nevykonávají-li rodiče tato práva a povinnosti řádně. V obou případech je však dána podmínka zájmu společnosti na řádné výchově dětí. Zachováno zůstalo i právo na zbavení rodičů jejich oprávnění, zneužívají-li tato práva a povinnosti. Soud o omezení nebo zbavení práv a povinností rodičů rozhoduje rozsudkem v senátu, dle ustanovení § 152 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen o.s.ř.). V případě

rozhodnutí o omezení je soud povinen stanovit, v jakém rozsahu se rodič ve svých právech a povinnostech musí omezit. Naopak při zbavení práv a povinností je rodič po určitou dobu zcela vyloučen z jejich výkonu. I zde platí pravidlo, že při změně podmínek, resp. upustí-li od negativního jednání, rodičovská oprávnění nabude rodič zpět. Soudu je ponecháno právo na umístění dětí do náhradní péče jiného občana se stanovením práv a povinností, případně může nařídit ústavní výchovu. Do dnešní doby se zachovalo i právo soudu zasáhnout do rozhodnutí o podstatných věcech, na kterých se rodiče nezletilého nemohou dohodnout.²⁹

Některá ustanovení této hlavy jsou věnována i vzájemné spolupráci výše zmíněných státních orgánů. Společně sledují provádění výchovných opatření a hodnotí jejich účinnost. Do budoucna sporným ustanovením se stal text § 46. Dle tohoto ustanovení byl národní výbor oprávněn učinit předběžná opatření, bylo-li toho naléhavě třeba, a to i taková opatření, o kterých jinak rozhoduje soud, ten rozhodne dodatečně. Jak jsem již zmínila výše, tento paragraf byl zrušen nálezem Ústavního soudu č. 72/1995 Sb. jako zcela odporující čl. 32 Listiny základních práv a svobod ČR (dále jen LZPS).

2.1.2. Rodiče a dítě podle zákona o rodině č. 94/1963 Sb. po přijetí novely č. 91/1998 Sb.

Do roku 1998 prošel ZoR několika drobnějšími změnami. Patří mezi ně znovuzavedení církevního sňatku a odstranění §46, který odporoval LZPS. Podstatné změny však přinesla až novela přijatá jako zákon č. 91/1998 Sb. Tato novela se nedotkla pouze ZoR, ale i občanského zákoníku, který nově neobsahoval termín bezpodílové spoluvlastnictví manželů, ale společné jmění manželů. Podstatněji se však tato novela dotkla právě ZoR. Obecně řečeno zavedla pojem rodičovská zodpovědnost, upravila správu jmění dětí, omezila intervence státu do rodinných vztahů atd. Novela byla ovlivněna i Úmluvou o právech dítěte, která se jako zákon č. 104/1991 Sb. stala součástí právního řádu.

---

²⁹ ELIÁŠ, J.: *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Orbis, 1970, s.176-180

2.1.2.1. Rodičovská zodpovědnost

První viditelnou změnou bylo nejen zrušení § 30, ale i celkové přepracování znění § 31. Do té doby socialistická podoba těchto ustanovení, byla nahrazena zavedením demokratického systému. Nově § 31 upravuje institut rodičovské zodpovědnosti. To, že se jedná spíše o změnu názvu než o změnu obsahu, naznačuje hned ustanovení prvního odstavce: „*Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého dítěte, při správě jeho jmění.*” Rodičovská zodpovědnost má nově odpovídat modernímu pojetí rodičovských práv a povinností a vychází z Úmluvy o právech dítěte – parental responsibility. Aby došlo k odlišení od sankční odpovědnosti, je používán pojem zodpovědnost.³⁰ Na rozdíl od předchozích úprav je novelou upraveno užití přiměřených výchovných prostředků, právo dítěte na informace a vyjádření svého názoru k nim, je-li v dostatečném stupni vývoje, stejně tak má právo být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

Změny doznalo i ustanovení § 34. Necháme-li stranou změnu, podle níž oběma rodičům nově náleží rodičovská zodpovědnost, nikoli práva a povinnosti, jako tomu bylo doposud, je do tohoto ustanovení přenesena úprava výkonu rodičovské zodpovědnosti pouze jedním rodičem, a to jak v případě smrti druhého rodiče, tak při zbavení nebo pozastavení rodičovské zodpovědnosti. Jedna ze základních změn, resp. novinek, je i úprava rodičovských práv nezletilého rodiče. Nově „*soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči dítěte, který dosáhl věku šestnácti let, má-li potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností z rodičovské zodpovědnosti vyplývajících*”.

Další novinkou je zavedení nové povinnosti pro dítě vůči rodičům. Dle ustanovení § 35 je dítě povinno respektovat a ctít své rodiče. Jedná se o obdobnou povinnost, kterou stanovil Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 v § 144, dle něhož byly děti povinny rodičům úctou a poslušností. Stejně jako v ABGB i současná úprava v ZoR to pojímá spíše jako morální hodnotu.³¹

---

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. KRÁLÍČKOVÁ, Z: *České rodinné právo* .1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství Doplněk, 1998, s.171

³¹ HRUŠÁKOVÁ, M. KRÁLÍČKOVÁ, Z: *České rodinné právo* .1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství Doplněk, 1998, s.191

2.1.2.2. Péče o osobu dítěte

Péče o osobu dítě je v zákoně vymezena jako péče o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. S tím souvisí i další oprávnění, která více či méně vyplývají z ustanovení ZoR. Pro výkon rodičovské zodpovědnosti je podstatné právo mít dítě u sebe, zároveň to však opravňuje rodiče bránit se proti neoprávněnému držení jejich dětí. Dalším oprávněním je právo rodičů řídit jednání dítěte, stejně tak jako vykonávat nad ním dohled. Mezi další oprávnění rodičů patří určení místa pobytu dítěte. Při výkonu tohoto oprávnění mohou rodiče dočasně svěřit dítě do péče jiné osoby, aniž by se tak omezili na výkonu rodičovské zodpovědnosti.

Dále jsou rodiče oprávněni rozhodnout o budoucím povolání dětí. Zde se však nově zohledňuje i názor dítěte, neboť je již ve věku, kdy je schopno pochopit informace a jako k takovým se i vyjádřit. Toto právo dítěte vychází z Úmluvy o právech dítěte, a to konkrétně z čl. 12 a čl. 13. V neposlední řadě je právem rodiče, který nežije s nezletilým v jedné domácnosti, na styk s dítětem. Rodič, který s dítětem nežije ve společné domácnosti, není nijak omezen na výkonu svých rodičovských práva, a proto i on pro výkon těchto práv musí být fyzicky přítomen dítěti.³² Na konec je nutné poznamenat, že se nejedná o nová oprávnění rodičů, jako taková existují již řadu let. Novela z roku 1998 však některá tato oprávnění vylepšila.

Nejedná se však jen o tyto povinnosti ze strany rodičů. Po přijetí Úmluvy se do úpravy českého rodinného práva musely promítnout určité nové povinnosti rodičů. Do péče o dítě nově můžeme zařadit i práva dítěte. Primárně tato práva vycházejí z Úmluvy, dle níž má dítě právo na život (čl. 6), právo na jméno a státní příslušnost (čl. 7), právo znát svůj genetický původ (čl. 9), právo na formulaci vlastního názoru (čl. 12 a 13) a mnoho dalších.

Určení jména a příjmení dítěte je upraveno i v ZoR, dle něhož o příjmení rozhodují primárně rodiče. Jsou-li manželé, je tímto příjmením jejich společné příjmení. Nemají-li společné příjmení, pak se užije příjmení jednoho z nich, a to dle jejich prohlášení. Obecně ale platí, že není-li dohoda rodičů, rozhodne soud.

---

³² HRUŠÁKOVÁ, M. KRÁLÍČKOVÁ, Z: *České rodinné právo* .1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství Doplněk, 1998, s.173-175

2.1.2.3. Zastupování dítěte

Jak vyplývá z ustanovení § 31 ZoR, součástí rodičovské zodpovědnosti je mimo výše zmíněné péče i zastupování dítěte a správa jeho jmění. Problematika zastupování nebyla touto novelou nijak zvlášť dotčena. I nadále zůstává základní pravidlo, že rodiče zastupují dítě při právních úkonech, pro které nemá plnou právní způsobilost. Dle ustanovení § 8 a § 9 občanského zákoníku se způsobilost k právním úkonům nabývá dosažením zletilosti, nezletilí jsou způsobilí jen k takovým úkonům, které odpovídají jejich rozumové a volní vyspělosti.

Při zastupování dětí v běžných záležitostech není vyžadován souhlas druhého rodiče. U záležitostí nikoli běžných, je však vyžadován souhlas obou rodičů. Není-li dán souhlas druhého rodiče, je nutný postup dle ustanovení § 49, tj. nahrazení takového souhlasu soudem. Tento postup stanovil ve svém rozhodnutí ze dne 30. listopadu 1967 Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 5C 119/67. Upraveno zůstalo i zastupování opatrovníkem, tehdy, když se předpokládá, že by mezi rodiči a dětmi, resp. mezi dětmi týchž rodičů mohlo dojít ke střetu zájmů. Jedinou novinkou v této části rodičovské zodpovědnosti je ustanovení § 37 odst. 2 in fine, které stanoví, že zpravidla bude opatrovníkem v těchto záležitostech jmenován orgán sociálně právní ochrany dětí, dodnes označovaný jako kolizní opatrovník.

2.1.2.4. Správa jmění dítěte

Opakem proti téměř nezměněnému institutu zastupování dětí, je úprava správy jmění nezletilých. Jak bylo napsáno výše, ve znění ZoR ke dni 1. 4. 1964 nebyla správa jmění, tehdy správa záležitostí, dětí nijak upravena. Teprve až tímto novelizačním zákonem, byl i tento institut vložen přímo do ZoR. Kromě několika spíše interpretačních změn byla úprava správy jmění dětí převzata ze zákona o právu rodinném z roku 1949.

Nalezneme zde povinnosti, jako jsou péče řádného hospodáře při spravování jmění, při volbě způsobu užití výnosu ze jmění nezletilého, a samozřejmě i povinnost rodičů odevzdat jmění po dovršení jejich zletilosti dětem. Byť význam pojmu „péče řádného hospodáře“ není nikde definována, obecně se tím rozumí taková činnost, která nevede ke ztenčení jmění dětí do dovršení jejich zletilosti.

I v této části musím odkázat na ustanovení občanského zákoníku, a to § 28, který upravuje správu jmění při nikoli běžných záležitostech a stanoví povinnost schválení soudu s úkony v těchto záležitostech. Jedná se například o nakládání s nemovitostmi, o odmítnutí dědictví apod., kdy soud dané jednání schválí jen za předpokladu, že je to v zájmu nezletilého.³³

První novinkou v této oblasti, je přiznání určitého práva dítěte vůči rodičům v případech odpovědnosti za škodu a bezdůvodného obohacení. Další novinkou je detailnější propracování institutu opatrovníka pro správu jmění. Takovým opatrovníkem je jakákoli „fyzická osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům a způsobem svého života zaručuje řádný výkon této funkce v zájmu dítěte a s ustanovením opatrovníka souhlasí.“ Pouze v případě, že není žádné takové fyzické osoby, ustanoví soud opatrovníkem zpravidla orgán sociálně právní ochrany dětí. K ustanovení opatrovníka dojde tehdy, když je ohrožen řádný výkon správy jmění dítěte, a to například z důvodu rozsáhlosti majetku nebo složitosti správy tohoto majetku.

Pouze soud však může stanovit, jaká část majetku a v jakém rozsahu bude opatrovníkem spravována, a vykonávat dohled nad ustanoveným opatrovníkem a výkonem jeho správy, zejména zda nepodniká nepřiměřená rizika a zda dodržuje stanovený způsob spravování jmění dítěte. Soud mj. podmiňuje platnost právního úkonu opatrovníka a stanoví mu povinnost podávání pravidelných zpráv o správě jmění nezletilého.

Povinností opatrovníka je odevzdat závěrečnou zprávu do dvou měsíců od skončení výkonu jeho funkce. Je mu přiznáno právo na náhradu nutných výdajů spojených se správou jmění a na přiměřenou odměnu. Při porušení povinností stanovených soudem odpovídá opatrovník za vzniklou škodu dle ustanovení občanského zákoníku o náhradě škody.

2.1.2.5. Sociálně právní ochrana dětí

Podstatnou změnou bylo začlenění sociálně právní ochrany dětí do ZoR. Obdobné tomu bylo ustanovení o účasti společnosti při výkonu práv a povinností rodičů

---

³³ HRUŠÁKOVÁ, M. KRÁLÍČKOVÁ, Z: *České rodinné právo* .1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství Doplněk, 1998, s.176-177

v prvotním znění ZoR. Nalezneme zde definici sociálně právní ochrany dětí a také pravomocí orgánu sociálně právní ochrany.

Mezi tyto pravomoci patří zejména podíl na výchově, vzdělání a všestranném rozvoji v zájmu dítěte. Hlavním cílem je dle ustanovení § 41 blaho dítěte. Zachováno zůstalo oprávnění kohokoli, včetně rodičů a dětí, upozornit na závadné chování dětí a jejich rodičů. V takových případech jsou orgány sociálně právní ochrany dětí oprávněny použít výchovných prostředků, jimiž jsou napomenutí, stanovení dohledu a uložení omezení.

Zároveň jsou zde vymezena práva a povinnosti sociálních pracovníků, kteří mohou za účelem ochrany života nebo zdraví dítěte, případně pro ochranu jeho práv a právem chráněných zájmů, navštívit prostředí, kde dítě žije, chodí do školy, a přesvědčit se, zda je o něj náležitě pečováno. I zde je zakotveno právo dítěte vyjádřit se ke všem zjištěním ohledně jeho osoby. Tento názor je pak potřeba s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost vzít v úvahu při dalším rozhodování.

Orgány sociálně právní ochrany dětí nejsou jedinou institucí, která zasahuje do vztahu mezi rodiči a dětmi. Při pozastavení, omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti rozhoduje jedině soud. Pozastavení rodičovské zodpovědnosti odpovídá předchozí úpravě omezení práv a povinností rodičů.

Rozdíl mezi pozastavením a omezením rodičovské zodpovědnosti spočívá v samotném výkonu práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Při pozastavení je rodičovská zodpovědnost rodiče/rodičů na nějakou zcela pozastavena a taková práva přechází na druhého rodiče, případně poručníka. Omezení rodičovské zodpovědnosti spočívá v omezení rodiče/rodičů v jejich oprávnění jen v určitém okruhu, to znamená, že jsou omezeni jen v některých právech a povinnostech vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti.

Nejtvrdší formou je zbavení rodičovské zodpovědnosti. Ve všech třech případech je ponecháno na soudu, zda v případě, kdy pominuly důvody pro zásah do rodičovské zodpovědnosti, práva vyplývající z rodičovské zodpovědnosti rodič/rodičům navrátí, či nikoli.

2.1.2.6. Zásahy soudů do práv a povinností rodičů a dítěte

Největší část činnosti soudů se soustředila na ustanovení § 31 o rodičovské zodpovědnosti ve všech jeho odstavcích. První rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, které chci zmínit, je ze dne 12. 12. 2012 pod sp. zn. 30 Cdo 3770/2011 a týká se v první řadě povinnosti rodiče chránit zájmy dítěte a zároveň práva dítěte na ochranu proti svévolnému zasahování do soukromého života. Nejvyšší soud zde judikoval, že *„Míra informačního sebeurčení dítěte je do určité míry modifikovaná vůlí nositelů rodičovské zodpovědnosti. Aktivní účast nositele rodičovské zodpovědnosti na, z hlediska dítěte, jeho nežádoucí medializaci, se primárně promítá v oblasti výkonu rodičovské zodpovědnosti, včetně úvah o jejím omezení, či změně (napomenutí, omezení, změna výchovy apod.), ale nikoliv do úvah o vyloučení protiprávnosti zásahu způsobeného médií. Ochrana dítěte vyžaduje, aby bylo chráněno proti všem zásahům, jedno odkud přicházejí. Porušením povinností nositele rodičovské zodpovědnosti podle § 31 odst. 2 ZOR ve vazbě na čl. 16 ÚPrDt nedochází ke snížení výše relativní satisfakce poskytované původcem zásahu za zásah do osobnostních práv nezletilého.“*

Dalším významným rozhodnutím, tentokrát Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, se stal judikát upravující právo dítěte vyjádřit svůj názor před soudem, resp. právo být slyšeno před soudem. I přesto, že se jedná o rozhodnutí ve věci nařízení ústavní výchovy, lze dovodit obecný princip práva být slyšen před soudem. Ústavní soud v tomto nálezu stanovil: *„Zásadně není důvod, aby dospělý měl základní právo být slyšen přímo před soudem, když je rozhodováno o omezení jeho osobní svobody, a dítě nikoliv. Za relevantní důvod pro odepření práva dítěte na slyšení je jistě nutno považovat to, že dítě není schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření, která se ho týkají. Při zohlednění konkrétní situace je třeba vycházet z toho, že člověk inteligenčně dospívá mezi 11. a 12. rokem života a na vrcholu výkonu je v tomto ohledu v 16 letech věku. Proto v případech rozhodování o nařízení ústavní výchovy dítěte staršího 12 let zásadně neexistuje důvod pro odepření práva dítěte na slyšení přímo soudem. Na zákonem dané alternativy bylo tedy vždy nutno nahlížet jako na výjimky, které musí soud ve svém rozhodnutí řádně odůvodnit.“*

Obdobné rozhodnutí, opět Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, mimo jiné ustanovilo, kdy má být dítěti ustanoven opatrovník, ale opět

zdůraznilo povinnost soudu „zapojit dítě do řízení, pokud to není v rozporu s jeho nejlepším zájmem. Soud mu musí umožnit účastnit se jednání a k věci se vyjádřit.“

Dalším judikátem, spíše zajímavým než významným, je rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2003, sp. zn. 22Cdo 1019/2003, týkající se § 35 morální povinnosti dítěte ctít a respektovat rodiče. Jak jsem uvedla výše, toto ustanovení má spíše morální hodnotu, přesto i z této „morální“ povinnosti plynou dítěti práva vůči jeho rodičům, jak vyplývá z následujícího rozhodnutí. Nejvyšší soud zde stanovil: „*Porušení povinnosti dítěte ctít a respektovat své rodiče nemůže být důvodem, pro který mu lze s poukazem na § 3 odst. 1 ObčZ odeprít ochranu práva, jež mu vůči rodičům přísluší, odporuje-li i jednání rodičů vůči dítěti dobrým mravům.*“

Další součástí rodičovské zodpovědnosti je povinnost zastupovat nezletilé dítě při provádění úkonů, pro které není plně způsobilé. Mohou však nastat případy, kdy se rodič/rodiče při zastupování dítěte dostane/ou do kolize se zájmy zastupovaných dětí a jejich vlastními zájmy. V takových případech postačí, když kolize zájmů teprve hrozí. K tomu se vztahuje též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2003, sp. zn. 21 Cdo 890/2003: „*O střet zájmů mezi rodiči a dětmi se jedná i v případě, kdy střet zájmů pouze hrozí; postačuje pouze pravděpodobnost střetu zájmů.*“ K takovému střetu dochází nejčastěji během soudního řízení, kdy pro hrozící střet zájmů rodič nemůže své dítě zastoupit.

Nejkritičtější institutem je však správa jmění dítěte. Úprava tohoto institutu nově zahrnuje nejen majetek, pro to používá pojmu jmění, ale i závazky a zisky ze závazků. Dá se říci, že mnozí rodiče svým dětem zřizují účty stavebního spoření, na které jim spoří peníze. Právě k těmto případům se opět vyjádřil Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 4. 2. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3429/2008. Mimo jiné v něm stanovil, že „*oprávněným ze stavebního spoření je nezletilé dítě i tehdy, hradí-li vklady za něj jeho rodič. Také tento majetek je rodič povinen použít nejprve pro výživu nezletilého dítěte a teprve potom přiměřeně i pro potřebu rodiny.*“ Je nutno podotknout, že i pro nakládání s tímto účtem, je-li jeho obsahem vyšší částka, je potřeba souhlasu soudu, viz. § 28 občanského zákoníku (č. 40/1964 Sb.).

Další část rozhodnutí soudů se zabývala úpravou práv rodičů a dětí v době, kdy rodiče jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, resp. práva na styk s dítětem. Nedílnou součástí práv rodičů k dětem je i právo mít dítě u sebe. „*Je-li rodič zbaven rodičovské*

zodpovědnosti, zpravidla toto rozhodnutí zahrnuje i zákaz styku, ledaže by jej soud výslovně připustil. Důvody, které se uplatní pro zákaz přímého styku, platí i pro styk nepřímý. Nepřímý styk je k přímému styku v poměru speciality, nikoliv subsidiarity. Okolnost, že se rodič nedopustil přímého zásahu proti dítěti, je nerozhodná, neboť i nepřímý zásah může s ohledem na svoji intenzitu vyžadovat přijetí opatření v podobě zbavení rodičovské zodpovědnosti.”³⁴

Další rozhodnutí týkající se zbavení rodičovské zodpovědnosti naopak napomáhá rodičům, změní-li se jejich jednání. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 29.3.2012, sp.zn. 30 Cdo 4366/2011 stanovil, že „při rozhodování o zbavení rodičovské zodpovědnosti je třeba vzít v úvahu, že změna postoje rodiče ke svému životu a k nezletilému může převážit nad důsledky jeho chování v minulosti. Vždy je třeba pečlivě vážit, jak se negativní postoje opravňující soud zbavit dotčeného rodiče jeho rodičovské zodpovědnosti promítají do jeho současných postojů, jinými slovy v jaké míře minulost utváří přítomnost takového rodiče. Nelze proto souhlasit s názorem, že jednou projevené a postižené jednání rodiče již nemůže být zhojeno.”

2.1.3. Práva a povinnosti rodičů a dítěte po přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

V období mezi rokem 1998 a koncem roku 2013 došlo v ZoR v problematice rodinných vztahů k některým změnám. Spíše než významné změny v normativní úpravě, byly provedeny menší, kosmetické změny. Jednou z hlavních změn bylo odstranění ustanovení týkajících se orgánů sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).

Novelou č. 360/1999 Sb. bylo ke dni 1. 4. 2000 zrušeno ustanovení o sociálně právní ochraně dětí, jež bylo součástí ZoR, neboť ta se přesunula do samostatného zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Pro ZoR to znamenalo spíše systematické změny v názvech a obsahu jednotlivých ustanovení. § 41, který definoval pravomoci a cíle snažení OSPOD, byl zrušen a jeho obsah byl přenesen do zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Obsah § 42 byl redukován pouze na soudní pravomoc k omezení rodičovské zodpovědnosti, oprávnění k upozornění na závadné chování

---

³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22.5.2013, sp.zn. 30 Cdo 1376/2012

rodičů a dětí bylo zcela zrušeno a taktéž přesunuto do zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Ustanovení § 43 zůstalo fakticky nezměněno. Nadále upravuje právo OSPOD zasáhnout do výchovy dětí, je-li nějakým způsobem narušena. Znění tohoto ustanovení doznalo spíše jazykových změn. Zatímco v předešlé úpravě bylo primárně určeno, že o taxativně vyjmenovaném výchovném opatření rozhoduje OSPOD a až ve třetím odstavci bylo poukázáno na stejné právo pro soudy. Nová úprava staví na první místo soud, za předpokladu, že takové rozhodnutí již neučinil OSPOD.

Další změnou, kterou přinesla novela z roku 1999, bylo detailnější propracování institutu pěstounské péče a jeho začlenění do ZoR. S ohledem na to, že tato práce se problematikou pěstounské péče nezabývá, zmíním se o ní jen okrajově. Pěstounem se mohla stát pouze fyzická osoba, která byla zapsána do speciální „*evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče pro přechodnou dobu*.“ Do takové péče bylo svěřeno dítě, bylo-li to v jeho zájmu a orgán sociálně-právní ochrany dětí to navrhl. Pěstounská péče byla limitována časem, do kdy o dítě pečovala osoba pěstouna. Specifikem pěstounské péče bylo mimo jiné vyplácení odměny za výkon pěstounské péče společně s příspěvkem na úhradu potřeb. Osoba pěstouna, případně manželé, má/mají přiměřená práva a povinnosti jako rodiče, ale v omezené míře. Zastupovat nezletilé a spravovat jejich jmění mohou jen v běžných záležitostech.

Mají-li rodiče nezletilého neomezenou rodičovskou zodpovědnost, jsou stále zákonnými zástupci dítěte a v nikoli běžných záležitostech rozhodují oni. Pouze tehdy, když se takové rozhodnutí bude pěstounovi zdát v nesouladu se zájmem dítěte, může požadovat, aby v dané věci rozhodl soud. Zatímco OSPOD je spíše poradním orgánem, soud v této problematice rozhoduje o svěření do péče, odebrání z péče a přezkoumává, zda trvají důvody ke svěření dítěte do pěstounské péče.

Způsob zásahu OSPOD do vztahu rodiče-dítě, resp. rodiče-dítě-pěstoun upravil svým rozhodnutí i veřejný ochránce práv ve svém rozhodnutí č. 2650/2002/ VOP/ZG ze dne 13.6.2003, kdy striktně stanovil pro OSPOD povinnost neupřednostňovat pěstouny, na úkor rodičů, neboť jejich povinností je sanace biologické rodiny.

2.1.3.1. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí byl znatelně propracovanější než původní ustanovení v ZoR. Znění § 1 definuje sociálně-právní ochranu dětí: „ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny“. Institute, které tuto ochranu poskytují, jsou definovány v § 4, jsou jimi okresní úřady, obce v přenesené působnosti, ministerstvo práce a sociálních věcí a úřad pro mezinárodní ochranu dětí, dále pak obce v samostatné působnosti a další pověřené osoby. Tyto orgány jsou oprávněny sledovat ochranu práv dítěte a případně činit různá opatření.

Část druhá zákona o sociálně-právní ochraně dětí je věnována základním zásadám. Nejdůležitějšími pojmy pro tuto problematiku jsou zájem a blaho dítěte. Ty jsou upřednostňovány před jakýmkoli zájmem, ať je to rodiče nebo státu. Tyto pojmy byly do českého právního řádu implementovány po přijetí Úmluvy, která je také užívá. ZoR je taky užil v § 41, nicméně po zrušení těchto ustanovení, zmizely i tyto pojmy. ZoR daleko častěji užívá pojmu zájem či prospěch, blaho je však pojmem obecnějším a těmto pojmům nadřazený.³⁵

V dalších ustanoveních zákon vymezuje, byť demonstrativně, kterým dětem tato pomoc náleží. Na prvním místě jsou to děti, jejichž rodiče zemřeli, kteří neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti anebo tato práva zneužívají. Dále jsou to děti, které byly svěřeny do péče jiné osoby, která však neplní své povinnosti, děti, které vedou zahálčivý či nemravný způsob života, a v neposlední řadě ty, vůči nimž byl spáchán trestný čin ohrožující jejich život, zdraví, lidskou důstojnost nebo jejich jmění. Podmínkou však je, že jde o stav trvající a intenzitou narušující řádnou výchovu a vývoj dítěte.

Právo každého na upozornění na závadné jednání dítěte rodiče, případně upozornění orgánu sociálně-právní ochrany dětí na závadné jednání rodičů, zůstaly zachovány z předešlých úprav. Stejně tak bylo zachováno právo dítěte na formulování jeho názoru a práva zúčastnit se veškerých jednání. S přihlédnutím k stupni vývoje a rozumové vyspělosti jsou orgány povinny přihlédnout k názoru dítěte. Nově však bylo

---

³⁵ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2000, s.22-23

stanoveno právo dítěte požádat příslušné orgány a osoby o pomoc při ochraně svých práv.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí vykonávají několik činností. Patří mezi ně preventivní činnost spočívající ve vyhledávání ohrožených dětí, působení na rodiče, projednání vadného jednání s dítětem i s rodiči a odstranění těchto nedostatků, a dále činnost poradenská, jež zahrnuje pomoc rodičům při řešení výchovných problémů, zprostředkovává různé kurzy zaměřené na výchovu apod.

Krajní činností těchto orgánů jsou výchovná opatření, tj. napomenutí, stanovení dohledu, stanovení omezení pro dítě. Ta zůstala nezměněna z předchozí úpravy. Dále může orgán sociálně-právní ochrany dětí podat návrh soudu na osvojení po splnění podmínek pro osvojení, návrh na omezení i zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo na nařízení či prodloužení ústavní výchovy.

Mezi další povinnosti OSPOD patří i zajištění neodkladné péče pro dítě, které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku. V takových případech jsou upřednostňováni příbuzní dítěte. Jde o případy, kdy se rodiče nemohou o své dítěte po určitou dobu starat. Nejčastěji však půjde o případ jednoho rodiče, který není po určitou dobu schopen pro své dítě zajistit řádnou péči. Typicky je tomu u autonehod a následný pobyt rodičů v nemocnici. Pro horší případy, kdy se dítě ocitne bez jakékoli péče, případně jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy, musí OSPOD podat k soudu návrh na vydání předběžného opatření.

2.2. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*

Dlouho připravovanou změnou je úprava vztahů v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. (dále jen OZ 2012). Rodinné právo se stalo opět součástí občanského práva. V mnohém se právě OZ 2012 podobá dřívějším úpravám. Nejen, že vychází z předchozí úpravy v ZoR, ale inspiruje se i mnohými úpravami v předešlých zákonech, vztahujícími se k rodinnému právu. O to více zaráží, že ze strany laické veřejnosti je tato úprava nemálo kritizována, za změny, které přinesla, byť se jedná o takové, které zde v minulosti již byly.

Nutno je však podotknout, že práva a povinnosti rodičů a dětí nejsou součástí pouze rodinné části OZ 2012, ale nachází se také v jiných částech občanského zákoníku, například v ustanoveních o institutech dědického práva.³⁶

Jak jsem zmiňovala v předešlých částech této práce, i zákon o právu rodinném obsahoval instituty, jako je péče řádného hospodáře, které jsou v rámci rodinného práva upraveny i v současné podobě. Samozřejmě nalezneme i další instituty, které jsou více či méně inspirovány předešlými úpravami.

Z důvodové zprávy k OZ 2012 vyplývá, že se zákonodárci inspirovali základem k občanskému zákoníku z roku 1937, který vinou historických událostí nemohl být dokončen. Jako takový byl koncept tohoto občanského zákoníku převeden na současné poměry, ale využil možností pro změnu názvosloví, systematickou úpravu a převzetí úpravy dřívějších institutů. Tyto změny se nedotkly jen rodinné části, nýbrž jsou prostoupeny celým OZ 2012, což mnohým osobám z laické veřejnosti může způsobit řadu nepříjemností.³⁷

Jak jsem již naznačila, OZ 2012 se mimo jiné zaměřil i na změnu v systematickém uspořádání. Rozdělen je do 5 částí, první a druhá část jsou zaměřeny na osobnostní práva, třetí a čtvrtá část na práva majetková a pátá část je věnována přechodným a závěrečným ustanovením. Druhá část (osobnostní práva) upravuje rodinné právo. Mimo změny systematické a v názvoslovné, je rodinná část značně rozšířena. Obsah rodinného práva je nově upraven v § 655-975, tj. v trojnásobném rozšíření oproti ZoR. Způsobeno je to zejména detailnějším propracováním úpravy rodinných vztahů a zároveň výslovným uvedením doposud pouze na dedukci závislých, práv a povinností.

Rozebírat jednotlivé změny, kterých doznala rodinná část OZ 2012 oproti předchozí úpravě, by bylo na samostatnou práci, proto se budu věnovat pouze změnám v oddílu 3 Rodiče a dítě, který je dále dělen na pododdíly.

Práva a povinnosti rodičů je potřeba rozdělit do třech skupin, neboť každá tato skupina souvisí s určitou částí lidského (dětského) života. Nejde o novinku, teprve systematickými změnami v rodinné části, však tyto skupiny doznaly větší pozornosti. První skupinou jsou statusová práva rodičů, k těm patří určení jména a příjmení, souhlas

---

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975)*. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 803

³⁷ DZ k OZ 2012, s.17

s osvojením, prohlášení o rodičovství. Druhou skupinou jsou práva obsažená v rodičovské odpovědnosti a skupina třetí zahrnuje vyživovací povinnost.³⁸

2.2.1. Obecná ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dítěte

První pododdíl je příznačně nazván jako obecná ustanovení. Nalezneme v něm několik novinek. Patří k nim například stanovení vzájemných práv a povinností pro rodiče a děti přímo zákonným ustanovením, nikoli ze zákona vyplývající. To znamená, že rodiče i děti mají vůči sobě práva a povinnosti a zároveň, že právo rodiče je povinností pro dítě a naopak.

Další změnou je definování cíle a účelu práva a povinností rodičů, jimiž nově jsou morální a hmotný prospěch dítěte. Jak uvádí důvodová zpráva, je jednání, které tento účel nenaplnuje, protiprávní a lze z něj vyvodit patřičné důsledky.³⁹ Je však otázkou, zda a v jakých mezích bude s ohledem na individualitu každé rodiny a rodičů nenaplnění tohoto účelu už protiprávní a kdy tato protiprávnost jednání rodičů nebude naplněna.

Mezi explicitně vyjádřená oprávnění patří například ustanovení § 856 „*Povinnosti a práva rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti.*” Nejde o změnu obsahovou, ta je shodná se všemi předchozími úpravami. Ty však toto neupravovaly výslovně, ale dalo se to vyvodit z dalších ustanovení.

Další novinkou, která je obsažena hned v úvodních ustanoveních, je povinnost dítěte vůči rodičům. OZ 2012 upustil od povinnosti dítěte respektovat a ctít rodiče, neboť se jednalo o ryze morální povinnost. Zůstala však povinnost dítěte dbát svých rodičů. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že se tato povinnost dotýká jak dětí nezletilých, tak i zletilých.⁴⁰ Druhý odstavec § 857 je reflexí Úmluvy, podle níž jsou rodiče oprávněni volit výchovné prostředky s ohledem na vývoj schopností dítěte a dítě je povinno se těmto omezením podřít.

Součástí obecných ustanovení je i vymezení, co je vlastně rodičovská odpovědnost, resp. co je jejím obsahem. Práva a povinnosti odpovídající rodičovské odpovědnosti jsou obdobně jako statusová práva dítěte vázána na okamžik jeho

---

³⁸ DZ k § 855-859, s. 214

³⁹ DZ k §855-859, s.213-214

⁴⁰ DZ k §855-859, s.214

narození, resp. určení mateřství a otcovství či na okamžik právní moci rozhodnutí o osvojení. Na rozdíl od statusových práv však nejpozději dosažením zletilosti zanikají.

2.2.2. Osobní jméno a příjmení dítěte

Osobní jméno a příjmení dítěte patří do statusových práv dítěte. Ta řadíme mezi práva základní, neboť jejich vznik je vázán na okamžik narození dítěte, resp. na okamžik u matky porodu a u otce uplatnění některé domněnky otcovství. Statusová práva zanikají dosažením zletilosti, nikoli však nutně. Mohou nastat případy, kdy zaniknou buď později, nebo naopak dříve. Je tomu například u domněnek otcovství, které jsou ponechány i po dosažení zletilosti, nebo naopak souhlas s osvojením zanikne v okamžiku, kdy dítě nabude svéprávnosti ještě před dosažením zletilosti.⁴¹

Právo na osobní jméno nalezneme i v mezinárodních dokumentech, jako jsou Mezinárodní pakt o politických a občanských právech a Úmluvě o právech dítěte. V Úmluvě je toto právo zařazeno do prvotních ustanovení, tj. do čl. 7 odst. 1, kde je stanoveno mj. „*Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, ...*”

Úprava v OZ 2012 je až na menší formulační změny shodná s předchozí. Navíc je důležité podotknout, že OZ 2012 poskytuje pouze „páteř” pro určení osobního jména a příjmení dítěte. Podrobnosti a náležitosti takového určení nalezneme v zákoně o matrikách.

Nadále zůstává několik možností, jak určit dítěti příjmení. První variantou je určení příjmení dítěti, které se narodilo manželům, toto dítě má společné příjmení rodičů. Za předpokladu, že rodiče, již jsou manžely, ale mají odlišná příjmení, má takové dítě příjmení, na němž se rodiče shodli při uzavírání sňatku.

Druhou variantou je určení příjmení dítěte, které se narodilo nesezdanému páru. V takovém případě má dítě příjmení, na němž se rodiče shodli před narozením dítěte či po něm. Není-li takové dohody, určí příjmení soud.

Změna příjmení dítěte, které je starší 15 let, vyžaduje jeho souhlas. Taková situace nastane zejména v případech, kdy se matka dítěte staršího 15 let, jehož otec není znám, provdá a před matričním úřadem společně s budoucím manželem prohlásí, že příjmení pro jejich společné děti ponese i současné dítě (§ 862 odst. 2). Toto dítě je pak

---

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975)*. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 803, 804

oprávněno požadovat veškeré podklady od matričního úřadu a následně se i vyjádřit o změně.⁴² Z rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 30 Co 137/2011 vyplývá, že změna příjmení je možná i tehdy, jestliže otec, jehož příjmení nese dítě, neplatí vyživovací povinnost ani o dítě neprojevuje zájem. Toto dítě získá příjmení matky, která o něj dítě pečuje.

Stejně jako pro určení příjmení i pro určení osobního jména existuje řada podmínek, jež musí být splněny. Zákon o matrikách jasně vymezuje, která jména mohou být dítěti dávana a která nikoli, a určuje počet těchto jmen.⁴³

2.2.3. Rodičovská odpovědnost

Pododdíl třetí upravuje druhou skupinu práv a povinností rodičů, a to rodičovskou odpovědnost. Nejprve vysvětlím, proč vlastně došlo ke změně v názvosloví. Z důvodové zprávy jednoznačně vyplývá, že původní překlad anglického *parental responsibilities* nebyl zcela přesný, neboť se zákonodárci detailně neseznámili s významem tohoto anglického spojení. V části o novelizaci ZoR zákonem 91/1998 Sb. jsem uvedla, že užití pojmu *zodpovědnost* bylo odvozeno od rozlišení pojmu *sankční odpovědnost* a *rodičovská odpovědnost*. V současné podobě se úprava rodičovské odpovědnosti zcela staví mimo toto rozdělení. Naopak stanoví, že *rodičovská odpovědnost* stejně jako *sankční odpovědnost* vyplývá z řádného výkonu práv a povinností. Výstižně je v důvodové zprávě vyjádřeno, že „*není důvod rozlišovat pojmy zodpovědnost a odpovědnost, které jsou synonyma, a upravují výkon práv a povinností.*”⁴⁴

Obsah rodičovské zodpovědnosti zůstal až na malé systematické změny či menší obsahové změny zachován. Zahrnuje vesměs stejná práva a povinnosti, jak tomu bylo u rodičovské zodpovědnosti či rodičovské moci.

První, co je potřeba zmínit, je změna v systematickém uspořádání úpravy rodičovské odpovědnosti. V ZoR bylo na prvním místě vyjádřeno, co je obsahem rodičovské zodpovědnosti. V OZ 2012 je na prvním místě sice umístěno, že rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům, ale následují ustanovení týkající se pozastavení,

---

⁴² HRUŠÁKOVÁ, M. a kol: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975)*. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 838

⁴³ NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*. První vydání. Praha: GRADA Publishing, a.s. 2014., s.140-143

⁴⁴ DZ k §855-859, s.215

omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti. Jak je uvedeno v důvodové zprávě, zákonodárci nově řadí ustanovení od obecných ke zvláštním a právě tento postup je reflektován v zařazení výkonu rodičovské odpovědnosti před samotnými oprávněními z ní vyplývajícími. Je to posun od předchozího systematického uspořádání od významného k méně významnému.⁴⁵

2.2.3.1. Zásah do rodičovské odpovědnosti

Jak jsem již zmínila výše, jsou nositeli rodičovské odpovědnosti rodiče dítěte, existuje však nadále možnost pro zásah do těchto práv. Tento zásah i nadále zůstává v pravomoci soudů, viz ustanovení § 858 in fine. Nově budou soudy muset v řízeních o omezení svéprávnosti rodiče zároveň rozhodovat i o omezení jeho rodičovské odpovědnosti. Je tak možné, že při omezení svéprávnosti rodiče bude omezena jeho rodičovská odpovědnost jako k celku, případně dojde pouze k určitému omezení.⁴⁶

Ve všech případech se však bude jednat o zásah nejen do práv rodičů, ale i do práv dítěte, proto i zde bude zapotřebí nejen rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte, ale i zjišťovat jeho názor. V ustanovení § 867 odst. 2 je poprvé promítnut věk dítěte, od kdy je schopno vyjádřit svůj názor, a to 12 let. Doposud byl tento věk pouze dovozován na základě jeho psychického a emocionálního vývoje. Jedná se však o vyvratitelnou domněnku, bude tedy záležet i na soudci, aby zjistil, zda je dítě schopno přijmout a zpracovat informaci a následně sdělit svůj názor.⁴⁷

Sama podstata pozastavení, omezení a zbavení rodičovské odpovědnosti zůstává stejná. Nově je však poprvé upravena problematika nezletilého rodiče s nikoli plnou svéprávností. Takovému rodiči není přiznán výkon rodičovské odpovědnosti, ale jsou mu ponechány práva a povinnosti vyplývající z péče o dítě. Jak uvádí důvodová zpráva, takový rodič je „dobře schopen poskytovat fyzickou i psychickou osobní péči svému dítěti“. Asi výjimečně se může stát, že nesvéprávný rodič nebude schopen výkonu práv a povinností vyplývajících z péče o dítě, v takovém případě nezbude soudu, než pozastavit i výkon těchto práv. Další variantou pozastavení rodičovské odpovědnosti

---

⁴⁵ DZ k OZ 2012, s.22

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975)*. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 845

⁴⁷ ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 464

jsou případy, kdy rodičům brání ve výkonu závažná překážka, například pobyt v nemocnici.⁴⁸

Následující ustanovení týkající se omezení a zbavení rodičovské odpovědnosti jsou až na malé formulační změny upraveny stejně jako v ZoR. Naopak zde přibýlo ustanovení, které vyplynulo z dosavadní judikatury Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.5.2013, sp.zn. 30 Cdo 1376/2012. Toto rozhodnutí jsem zmiňovala výše a vyplývá z něj, že pokud soud výslovně nepovolí osobní styk s dítětem, je při zbavení rodičovské zodpovědnosti tento styk zakázán. Dovolím si tvrdit, že pravděpodobně tímto rozhodnutím se tvorba ustanovení § 872 inspirovala, neboť jeho znění je téměř shodně se zněním uvedeného ustanovení: „ *Před rozhodnutím soudu o omezení rodičovské odpovědnosti soud vždy posoudí, že jde vzhledem k zájmu dítěte nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem, Dojde-li ke zbavení rodičovské odpovědnosti, zůstává rodiči právo osobně se stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva rodiči s přihlédnutím k zájmu dítěte.*”. Omezení osobního styku rodiče s dítětem se musí vždy posuzovat individuálně, zejména s ohledem na důvod zbavení rodičovské odpovědnosti.⁴⁹

Dalším novým ustanovením je § 873. Vzhledem k tomu, že zbavení rodičovské odpovědnosti je obecně považováno jako nejtvrďší možná sankce v rámci rodinných vztahů, ustanovení tohoto paragrafu tuto sankci ještě prohlubuje. V rámci zbavení rodičovské odpovědnosti dává soudu mimo jiné i právo rozhodnout, zda rodič bude zbaven i statusových práv k dítěti (určení jména a příjmení, určení otcovství dle dohody), především pak práva dát souhlas s osvojením. Každé takové rozhodnutí však musí být posouzeno zcela komplexně, zejména však, co do chování rodiče a případných změn v jeho chování

Stejně jako tomu bylo v předešlých úpravách, je i v současné úpravě zcela striktně oddělována vyživovací povinnost od rodičovské odpovědnosti. Proto zásah do rodičovské odpovědnosti je zcela nezávislý na výkonu vyživovací povinnosti k dítěti. Tato povinnost rodičům zůstává ve všech případech zásahu do rodičovské odpovědnosti.

---

⁴⁸ DZ k §868 a869, s.218

⁴⁹ ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 476

2.2.3.2. *Výkon rodičovské odpovědnosti*

Dalších změn doznalo rodinné právo v části nazvané zvláštní ustanovení o výkonu rodičovské odpovědnosti. Sem je zařazeno výkon této odpovědnosti v první řadě oběma rodiči, a to v souladu se zájmy dítěte. Zájem dítěte má být zjištěn z vyjádření dítěte. Má-li dostatečné schopnosti a věk na to, aby přijalo veškeré informace, které mu rodiče sdělí a je-li schopno si na základě těchto informací vytvořit vlastní názor, musí rodiče jeho názoru věnovat dostatečnou pozornost a vzít v úvahu názor dítěte.

Dále jsou povinni rodiče jednat ve vzájemné shodě. I nadále zůstává úprava, která poskytuje rodičům možnost rozhodovat v běžných záležitostech samostatně. Nově přibyla úprava při nebezpečí z prodlení, v § 876 odst. 2 kdy „*může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát přivolení sám; je ale povinen neprodleně sdělit druhému rodiči, jaký je stav věci.*” Dále přibyla úprava jednání jednoho rodiče vůči třetí osobě, kde byla posílena dobrá víra této třetí osoby. Nikoli běžné záležitosti doznaly změn pouze v té části, kdy bylo demonstrativně vymezeno, co se považuje za významné záležitosti, těmi jsou zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění. Přidáno nově bylo, že stejně se bude postupovat, tj. že vyloučí-li zcela jeden rodič z rozhodování rodiče druhého, na návrh jednoho z rodičů rozhodne soud. Rodič, který požaduje, aby soud rozhodl, musí prokázat, že mezi rodiči proběhla komunikace, která neskončila dohodou.⁵⁰

Je však otázkou, co je ještě běžný léčebný zákrok a co již nikoli. Každá rodina, dokonce i rodič, je individuální. A názor rodiče na to, co je běžné a co ne, se bude zcela jistě lišit od názoru jiného rodiče, tedy i od názoru druhého rodiče dítěte. Dále to bude i záviset na věku dítěte. U dítěte předškolního věku mohou být některé zákroky považovány za nikoli běžné. Jinak to bude u dítěte blízkého se věkem zletilosti, kdy budou tytéž zákroky považovány za běžné. Zůstane pak zřejmě na úvaze soudu a posouzení lékaře, budou-li lékařský zákrok považovat za běžný, či výjimečný.

Téměř nezměněno zůstalo i soustředění rodičovské odpovědnosti v jednom rodiči v případě, že druhý rodič nežije, není znám či nemůže vykonávat rodičovskou odpovědnost. Nově bylo do této části zařazeno obecné upravení podmínek vstupu,

---

⁵⁰ NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*. První vydání. Praha: GRADA Publishing, a.s. 2014., s. 155

poručníka a opatrovníka do těchto vztahů. Poručník je dítěti určen v případě, že tu není ani jeden z rodičů, který by byl vykonavatelem plné rodičovské odpovědnosti. Opatrovník jen ustanoven tehdy, když je rodičovská odpovědnost omezena nebo je-li její výkon rodičům omezen.

Nově vznikla ustanovení týkající se jednání dítěte na základě jeho dobré víry či jeho vědomosti o skutečnosti nebo věcech. V těchto případech je podstatné, že dítě není způsobilé ve věci samostatně právně jednat a má alespoň jednoho rodiče s plně přiznanou rodičovskou odpovědností. V případě, kdy proti takovému dítěti je vedeno právní jednání, postačí, je-li toto jednání vedeno proti jeho rodiči. Dobrá víra dítěte při jednání se odvozuje od dobré víry rodiče/rodičů, stejně tak jako vědomost/nevědomost o určité skutečnosti.

2.2.4. Péče o dítě

Teprve až za ustanovení o výkonu rodičovské odpovědnosti zařadili tvůrci OZ 2012 práva a povinnosti z ní vyplývající. Počínaje péčí o dítě a jeho ochranou a konče péčí o jmění dítěte.

Jako první je umístěna povinnost péče o dítě a jeho ochrana. Jak je uvedeno v důvodové zprávě k OZ 2012, zahrnuje tento institut „*povinnost o ně pečovat (starat se o jeho fyzické, tělesné potřeby, zajistit jeho lidskou existenci), chránit je a pečovat o ně jako o jedince sociálního, myslícího, cítícího, jako o inteligentní bytost, řídit jeho jednání, dohlížet na ně (resp. kontrolovat je), stýkat se s ním osobně, určovat místo jeho pobytu atd., představuje bohatou a rozmanitou množinu právnem reglementovaných činností.*”⁵¹

I zde je zakotveno právo dítěte vyjádřit se k záležitostem týkajícím se jeho osobnosti. Zákon tak uvádí povinnost rodičů vykonávat rodičovskou odpovědnost přiměřeně ke stupni vývoje dítěte. Znamená to tedy přizpůsobit výkon odpovědnosti věku dítěte, neboť to, co platí na dítě v předškolní, nebude platit na dítě středoškolského věku, tedy mladší 18 let. I zde si můžeme všimnout rozdílu mezi dřívějším autoritářským pojetím rodičovské moci a současným pojetím rodičovské odpovědnosti. Je zřejmé, že v současném pojetí mají rodiče spíše povinnosti vyplývající z jejich

---

⁵¹ DZ k §880, s.221

odpovědnosti. Výkon rodičovské odpovědnosti je posunut do roviny komunikace a spolupráce s dítětem.

Další novinkou řešenou přímo v textu zákona a rozdílnou od předchozích úprav je právo rodiče přenést určitá práva a povinnosti týkající péče o dítě na jinou osobou. Rodičovská odpovědnost rodičů však zůstává nedotčena. Jak v ZoR, tak i v zákoně o právu rodinném, výslovnou úpravu této možnosti rodičů nenalezneme, ale dá se vyvodit. Typické je to v případech, kdy rodiče dočasně svěří dítě do péče prarodičů, jiných členů rodiny či školského zařízení. Neznamená to, že přestávají být nositeli rodičovské odpovědnosti, pouze některá práva po určitou dobu přesunou na jinou osobou. K takovým právům a povinnostem patří například dohled nad dítětem, osobní péče o ně, výchova apod.

Něco jiného je však rozhodnutí soudu, kterým se dítě svěří například do pěstounské péče, a zároveň s ním rozhodnutím je soud povinen určit práva a povinnosti poručníka nejen k dítěti, ale i k rodičům. Stejně tak je povinen určit, práva a povinnosti poručníka jinak, jsou-li k tomu splněny zákonné důvody.

Dalším právem, které bylo převedeno do textové podoby v zákoně, je právo rodiče požadovat navrácení dítěte v případě, kdy dítě zadržuje jiná osoba protiprávně, platí to však i proti druhému rodiči či členu širší rodiny.

Skutečně zajímavým se jeví ustanovení § 883: „*Rodiče a děti si jsou povinni pomoci, podporou a ohledem na svoji důstojnost.*” Důvodová zpráva pak uvádí, že se jedná o „*podmínky řádného rodičovství.*”⁵² Domnívám se však, že laické veřejnosti se toto ustanovení, obdobně jako § 35 ZoR bude jevit spíše jako morální hodnota či směr.

Rozšíření a formulačních změn se dočkalo ustanovení o výchovných prostředcích, které mají být dle důvodové zprávy orientovány na prevenci a aktivaci, spíše než na fyzické tresty i jiné negativní sankce.⁵³ Rodiče by měli přednostně před fyzickým trestáním využít určitá omezení, jakými jsou například zákaz návštěv společenských akcí, zákaz užití telekomunikačních zařízení apod. Dále je nutné zmínit systematické změny. V ZoR byla na prvním místě ochrana důstojnosti, následovalo zdraví a rozvoj. V současné úpravě je na prvním místě ochrana zdraví, následuje rozvoj dítěte a ochrana důstojnosti. Ochrana zdraví dítěte se tak dostává do popředí jako nejvíce chráněný zájem.

---

⁵² DZ k §883, s.222

⁵³ DZ k §884, s.222

Rozšířen byl i institut povinnosti podílet se na péči o dítě, na jeho ochraně a výchově také pro manžela či partnera rodiče. Na rozdíl od ZoR je tato povinnost nově stanovena i pro toho, kdo s rodičem dítětem neuzavřel manželství nebo registrované partnerství. Podmínkou však zůstává žít v rodinné domácnosti.

Povinnost dítěte přispívat na úhradu společných potřeb rodiny zůstala zachována. Avšak jak je tomu ve větší části OZ 2012, ani tato povinnost nezůstala bez úpravy. První změna je v samém názvosloví, již se nepoužívá pojem „úhrada společných potřeb rodiny“, ale „péče o chod domácnosti“ (rodinné domácnosti). Důvodová zpráva uvádí, že bylo zapotřebí vyjasnit, co se vlastně pod pojmem „přispíváním na úhradu společných potřeb rodiny“ míní. Proto se nově uvádí povinnost dítěte podílet se na chodu domácnosti vlastní prací, případně peněžními příspěvky. Dále je nově upraven rozsah podílu dítěte na chodu domácnosti, a to dle schopností a možností dítěte a odůvodněných potřeb rodiny.

2.2.5. Osobní styk rodiče s dítětem

Jedním z oprávnění rodičů, které bylo doposud zákonem upraveno jen částečně, ač s výkonem rodičovské zodpovědnosti blízce souviselo, je právo na osobní styk rodičů s dětmi. Už i judikatura soudů dospěla k názoru, že výkon rodičovské zodpovědnosti je téměř nemožný bez osobního styku s dítětem. Také při zbavování rodičovské odpovědnosti je potřeba rozhodnout o úpravě osobního styku dotyčného rodiče s nezletilým.

Zakotvení tohoto práva do zákona je mimo jiné i reflexí mezinárodní úpravy, konkrétně Úmluvy o právech dítěte. Každý rodič má právo na kontakt se svým dítětem a také naopak jedním z nejsilnějších práv dítěte je právo na osobní kontakt s rodiči. Nově byla stanovena pravomoc soudů k zasahování do osobního styku rodiče s dítětem. Může ho zcela zakázat, případně stanovit místo a čas, kdy k němu dojde. Stejně tak soud může určit, které osoby se tohoto setkání mohou, resp. nemohou účastnit, to za předpokladu, že je dítě svěřeno do péče jen jednoho z rodičů.⁵⁴

Rodič, který má dítě svěřené do péče, není jen statickou postavou. Má povinnost připravit dítě na setkání s druhým rodičem a toto setkání je povinen umožnit. Musí se zdržet veškerého jednání, které by ztížilo nejen samo setkání, ale i výchovu či by

---

⁵⁴ DZ k §887-890, s.223

ohrozilo vztah mezi dítětem a druhým rodičem. To se vztahuje i na rodiče, kterému dítě do péče svěřeno nebylo. Případné porušení je ve věci péče o nezletilé dítě důvodem pro nové rozhodnutí.

Osobní styk s dítětem je však nutno posuzovat mnohem širěji, než je význam osobního styku. V současné době mohou nastat situace, kdy osobní styk není zcela možný, proto je za osobní styk rodiče s dítětem považována i komunikace prostřednictvím výpočetní techniky, zejména pak formou e-mailové korespondence, skype, Facebooku či jiných sociálních sítí apod.⁵⁵

Zachována z předešlé úpravy zůstala dohoda rodičů o osobním styku druhého rodiče s dítětem. I zde má soud právo zasáhnout, ale to jen v případech, že se rodiče nedohodnou, či je-li to potřebné s ohledem na péči o dítě a poměry v rodině. Může tak například upravit místo setkání.

2.2.6. Zastoupení dítěte

Součástí rodičovské odpovědnosti zůstalo zastupování dítěte jako osoby, která není zcela svéprávná. Až na malé výjimky se jedná o přepis dosavadní úpravy. Jak jsem zmiňovala výše, OZ 2012 mimo jiné zdůrazňuje ochranu práv třetích osob.

Další novinky k tomuto institutu přineslo znění § 894. Pro případy, kdy nepůjde o osobní stav dítěte, mají rodiče možnost uzavřít smlouvu o zastupování. Takovou smlouvu může dokonce nově uzavřít i samo dítě. Je zcela nepodstatné, zda to bude s osobou s odbornými znalostmi, případně s jakoukoli jinou. Taková smlouva nemá žádný vliv na zákonné zastoupení rodiči a v případě, že mezi smluvním a zákonným zástupcem dojde ke střetu, je oprávněn s ohledem na nejlepší zájem dítěte rozhodnout soud.⁵⁶

Další přidanou novinkou k zastupování dítěte je ochrana otce dítěte, jehož otcovství bylo popřeno. V okamžiku, kdy bylo určeno otcovství k dítěti, je takový otec zákonným zástupcem. Může se však stát, že jeho otcovství bude popřeno. V takových případech jakákoli jednání učiněná tímto otcem jsou až do právní moci rozhodnutí o popření otcovství považována jako učiněná zákonným zástupcem.⁵⁷

---

⁵⁵ Usnesení Krajského soudu Ústí nad Labem ze dne 11.6.2012, sp. zn. 73 Co 286/2012

⁵⁶ DZ k §894, s. 224

⁵⁷ DZ k §895, s. 225

Mohou však nastat situace, kdy zájem rodičů a zájem dítěte by se mohly dostat do střetu. Zákon takové situace předpokládá a pokračuje v tradici kolizního opatrovníka, který bude jmenován pro případy hrozícího střetu zájmu. Soud ve svém rozhodnutí musí uvést, z jakého důvodu je opatrovník jmenován, dobu, po kterou bude opatrovník vykonávat svoji funkci, a obsah jeho práv a povinností. Dále v tomto rozhodnutí uvede, k jakému jednání je zapotřebí jeho souhlasu, kdy a zda má podávat soudu zprávy o svém jednání a má-li právo na náhradu nákladů a odměnu za výkon funkce opatrovníka.

Osoba kolizního opatrovníka, jejíž opatrovnictví bylo založeno pro právní jednání za dítě, má povinnost seznámit se s faktickým stavem, to zejména znamená seznámit se se stanoviskem samotného dítěte, rodičů a případně dalších osob.

2.2.7. Péče o jmění dítěte

Následující součást rodičovské odpovědnosti je po faktické stránce téměř nezměněna. Je to povinnost péče o jmění dítěte a jeho správu. I nadále zůstává povinnost rodičů pečovat o jmění dítěte a s péčí řádného hospodáře ho spravovat. Změnou je však přidání povinnosti rodičů bezpečně nakládat s majetkem dítěte, který nebude bezprostředně použit na úhradu jeho potřeb. Jak uvádí důvodová zpráva, je tím myšleno zejména „*ukládání na bankovní účet či účty a bezpečné investování, neboť bezpečné nakládání, je takové nakládání, které přináší zisk.*”⁵⁸ Stejně tak je přidána povinnost soudu rozhodnout na návrh jednoho z rodičů, v případě, že se rodiče na podstatných věcech při správě jmění dítěte nedohodnou.

Opakem jsou ustanovení § 898 a následující, která jsou zcela nově vložena do rodinné části a upravují správu jmění dítěte. Na prvním místě je upravena pravomoc soudu při správě jmění dítěte. Soud má možnost, resp. povinnost zasáhnout, za předpokladu, že rodiče se jměním dítěte, které má nikoli zanedbatelnou hodnotu, jednají, a nejde přitom o běžné záležitosti. Avšak pokud budou rodiče jednat sice v nikoli běžné záležitosti, ale půjde při tom o zanedbatelnou částku, zásahu soudu v podobě rozhodnutí nebude zapotřebí.⁵⁹

Druhý odstavec téhož paragrafu pak demonstrativně vyjmenovává, ke kterým úkonům je souhlasu soudu zapotřebí. K nim patří například nabývání majetku,

---

⁵⁸ DZ k §896 a 897, s. 225

⁵⁹ DZ k §898, s. 225

zatěžování majetku, nabývání daru, uzavírání smlouvy s opětovným dlouhodobým plněním. Je nutné zdůraznit, že veškeré zisky, které vznikly za užití majetku dítěte, se stávají součástí jmění dítěte, byť jednali rodiče. I zde platí povinnost jednat s péčí řádného hospodáře. Vzniknou-li porušením této povinnosti dítěti dluhy, jsou za ně odpovědni rodiče, kteří vůči dítěti mají povinnost nahradit takto vzniklou škodu (viz. § 896 odst. 3).

Jednají-li rodiče bez potřebného souhlasu soudu, není hned nutné toto jednání považovat za neplatné. Proto i v těchto případech je dána možnost dodatečného souhlasu dítěte, poté co nabude plné svéprávnosti.⁶⁰

Ustanovení, která přisuzují rodičům povinnost užít příjmů z majetku dítěte pro jeho potřebu, a která při splnění zákonných podmínek umožňují jej užít i pro potřeby dalších členů rodiny, zůstala zachována.

Přidána však byla ustanovení pro případy, kdy bude na majetek rodičů prohlášen úpadek. V takovém případě rodič přichází o právo i povinnost spravovat majetek dítěte, a pokud zde není druhý rodič, soud jmenuje opatrovníka pro správu jmění, a to i bez návrhu. Takové omezení pro rodiče lze zrušit po uplynutí tří let od zrušení konkursu, a to návrh samotného rodiče či opatrovníka pro správu jmění dítěte. Toto omezení nebude zrušeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. Blíže o institutu opatrovníka pro správu jmění dítěte bude pojednáno níže.

Povinnost a právo spravovat jmění dítěte rodiči je omezena jeho svéprávností. Okamžikem dosažení svéprávnosti jsou rodiče povinni bez zbytečného odkladu, nejpozději však do šesti měsíců, předat dítěti (teď již plně svéprávnému) veškeré spravované jmění. Zákonodárci předpokládali, že správa jmění, která je většího rozsahu, může být pro rodiče náročná. Stanovili proto rodičům právo požadovat na dítěti náhradu nákladů, které jim vznikly správou jmění, případně v souvislosti s ní. Dále mají právo požadovat přiměřenou odměnu od dítěte v případech, kdy spravované jmění bylo rozsáhlé, či se šlo o rozmanitý majetkový soubor. V případech, kdy jde o obtížnou správu a rodiče ji řádně vykonávají, mohou požádat soud o přiznání roční, či jinak časově určené odměny už během správy jmění dítěte.

Mohou nastat situace, kdy správa jmění dítěte bude ohrožena, resp. budou ohroženy zájmy dítěte. Zákon demonstrativně uvádí střet majetkových práv dítěte

---

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975)*. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 991

a rodiče, případně dítěte a jeho sourozence. V těchto případech soud jmenuje opatrovníka pro správu jmění dítěte, a to i bez návrhu. Je však nutné doplnit, že jakmile soud jmenuje opatrovníka pro správu jmění dítěte, rodiče jsou automaticky v této správě omezeni. Nejde však o novinku, ale o formální, a zejména, systematické změny. Zatímco v ZoR opatrovník pro správu jmění byl pojednán v části o rodičovské zodpovědnosti, v OZ 2012 je zmiňován v této části jen částečně a zbytek se nachází v ustanovení týkajících se opatrovnictví.

Už v prvotních ustanoveních je naznačeno, že na opatrovnictví pro správu jmění dítěte se přiměřeně užijí ustanovení o poručníkovi ve vztahu ke správě jmění poručenice. Proto i ustanovení o opatrovnictví pro správu jmění v oddíle druhém (§ 948 an.) je značně podobné úpravě poručenství ve stejné problematice.

Od předchozí úpravy se tento institut nijak zvlášť neliší. Došlo k několika spíše formulačním úpravám. I nadále je opatrovník pod dohledem soudu. Soud může některá právní jednání podmínit svým souhlasem, dále je opatrovník povinen pravidelně předkládat zprávy a účty ze správy jmění. Nově byla do zákona zakotvena lhůta pro odevzdání těchto zpráv a účtů, která nesmí být delší jak jeden rok. Podle ZoR bylo zcela na rozhodnutí soudu, jakou dobu pro předložení zpráv a účtů ze správy, opatrovníkovi uloží. Stejně jako rodičům i opatrovníkovi náleží náhrada nákladů i odměna.

Zbylé části pododdílu tři, tedy o rodičovské odpovědnosti, zůstaly takřka v nezměněném stavu, pomineme-li formulační změny. Menší změnou je vložení podmínky souhlasu rodičů, je-li dítě v době po rozvodu svěřováno oběma rodičům do společné nebo střídavé péče. Fakticky jde o reakci na vývoj judikatury, neboť jak uvádí důvodová zpráva: „*zákonodárce – zřejmě ve spěchu – vypustil pasáž o nutné dohodě rodičů při svěřením dítěte oběma rodičům a soudy musely – nejednou s obtížemi – tuto nezbytnost prosazovat vlastní autoritou.*”⁶¹ Stejně tak byly přidány nové podmínky pro určování péče v době po rozvodu, podle nich se soudce má rozhodovat i podle budoucích podmínek.

---

⁶¹ DZ k §906 a 907, s. 229

3. Vztah rodiče a dítěte podle práva České republiky a podle angloamerického systému práva

Předešlá část práce byla věnována pouze srovnání zákona o rodině a rodinné části občanského zákoníku. Ze všeho výše uvedeného je jasně zpozorovatelné, že došlo ke značným změnám, byť se nedá plně hovořit o novinkách.

ZoR se postupně oprostil od socialistického pojetí rodiny. Záměrně posiloval roli rodičů ve vztahu k dítěti a zároveň snižoval účast státu v tomto vztahu. Velkou novelou v roce 1998 dosáhl mnoha změn, zejména v reakci na přijetí Úmluvy. Práva dítěte v rodině byla rozšířena a posílena. Rodičům naopak vznikly nové povinnosti, zejména povinnost informovat dítě a zohlednit jeho názor.

Ustanovení OZ 2012 vesměs vše přebírá ze ZoR, případně ze zákona č. 40/1064 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, ale inspiroval se i mnohem staršími dokumenty. Mnohá ustanovení, která jsou přenesena ze ZoR, jsou rozšířena a zejména formulačně upravena. Dle důvodové zprávy se zákonodárci snažili vyhnout používání cizích slov a zároveň a ne zcela výstižných pojmenování.

Následující části budou věnovány úpravě vztahů mezi rodiči a dětmi ve státech s angloamerickým systémem práva. Protože do této práce nelze zahrnout všechny úpravy ve všech státech, vybrala jsem jen některé. Budu se věnovat také srovnání angloamerické úpravy se současnou úpravou rodinných vztahů dle OZ 2012 v České republice.

3.1. *Vztah rodiče a dítěte v USA*

Stejně jako na našem území a na celém evropském kontinentě i ve Spojených státech amerických prodělalo rodinného právo vývoj. Vzhledem k tomu, že jde oproti evropským státům relativně mladou federaci, můžeme v ní hovořit o skutečně pokročilé úpravě tohoto právního odvětví. Samo rodinné právo je obecně rozdělováno do třech částí, jsou věnovány manželství, péči o dítě a vyživovací povinnosti. Je v něm zařazeno i domácí násilí. Stejně jako na evropském kontinentu, i zde byla žena prvně považována za nerovnocennou osobu, zatímco muž byl jediný plně svéprávný subjekt a jako jediný též měl plnou moc nad ženou a jejím majetkem. Až nápadně to připomíná římské právo. Nicméně další vývoj byl až do dnešních dnů značně urychlen. V současné době je

v některých případech zákonná úprava rodinných vztahů dokonce na lepší úrovni než v České republice, záleží však na úhlu pohledu.

Obdobně je tomu i u vývoje péče o dítě. Dá se s nadsázkou říci, že americké právo se zabývá spíše problémovou částí péče o dítě, a to zejména v době po rozvodu. Primárně bylo dítě svěřeno do péče matky pro dobu po rozvodu, s vývojem společnosti však začalo být dítě svěřováno nejen matce, ale nově také do společné či střídavé péče, nebo plně do péče otce. Nejsilnějším měřítkem je pro rozhodování nejlepší zájem dítěte, podle něž se poměřují všechny spory, které se dítěte dotýkají.⁶²

Je samozřejmostí, že některé státy mají podobu úpravy práv a povinností rodičů částečně odlišnou. Ale stejně jako v České republice jsou i zde upravena základní práva a povinnosti rodičů vůči dětem. Mezi základní prvky rodičovské odpovědnosti v USA patří péče o dítě. Dalšími složkami jsou „*powers, rights and duties*”, volně přeloženo do českého jazyka práva, povinnosti a pravomoc rodičů. Jejich právem je určení jména, bydliště, vzdělání a stejně tak náboženství. Rodiče rozhodují také o zdravotní péči, narukování do armády a kupodivu i o manželství. To vše však jen do dovršení zletilosti dětí, která je stejně jako u nás stanovena na 18. rok.

Spojené státy americké jsou smluvní stranou řady mezinárodních smluv, nejen v oblasti rodinného práva. Úmluva o právech dítěte se však nestala součástí právních řádů státu USA. I přesto většina států problematiku rodinných vztahů podle ní upravuje.

Jsou zde stanoveny povinnosti pro rodiče, kterými jsou zejména povinnosti zařídit pro dítě obživu, bydliště, školu, zdravotní péči atd. Při bližším pohledu jsou práva rodičů zároveň i jejich povinnostmi. Stejně tak povinnost rodičů je právem dítěte. Soudy do těchto vztahů primárně nezasahují. Pouze tehdy, když je něco špatně, třeba typicky u rozvodu, může do těchto vztahů, zejména při úpravě práv k dítěti na dobu po rozvodu zasáhnout soud.⁶³

---

⁶² THE GALE GROUP, INC. West's encyclopedia of American law, edition 2 [online]. 2008. [cit. 8.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://legaldictionary.thefreedictionary.com/family+law>

⁶³ LAWYERS.COM. The legal rights and responsibilities of a parent [online]. [cit. 8.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://family-law.lawyers.com/childrens-rights/the-legal-rights-and-responsibilities-of-a-parent.html>

3.1.1. Vztah rodiče a dítěte v Kalifornii

Kalifornie je stát při západním pobřeží a patří k větším státům Spojených států amerických. Stejně jako další státy má pro různá odvětví své kodexy. Pro rodinné právo je rozhodný *California Family Code* (dále jen CFC).⁶⁴ Zde nalezneme úpravu práv a povinností rodičů, stejně jako úpravu manželství a rozvodu, vyživovací povinnosti a samozřejmě domácího násilí.

Velkou zvláštností oproti české úpravě je jeho uspořádání. Zatímco v OZ 2012 nalezneme vše pohromadě, CFC je z mého pohledu nesystematický. Sice zde nalezneme postupně úpravu manželství a rozvodu, péče o dítě, výživné, domácí násilí, dále úpravu postavení nezletilých, práva a povinnosti rodičů atd. Nicméně abychom zcela dokázali pochopit, co vše patří do práv a povinností rodičů, musíme projít celý CFC.

V části věnované pro práva a povinnosti rodičů s. 7500 an. nalezneme jen právo rodičů na služby a výdělků dítěte („*services and earnings*”). A stejně jako v ČR, je i zde úprava pro případy, kdy jeden z rodičů tyto práva a povinnosti nemá. Překvapivé však je, že zde rodiče nemají žádné právo na kontrolu majetku dítěte (s. 7502) - „*The parent, as such, has no control over the property of the child.*” Je to tedy pravý opak proti úpravě ČR, kde rodiče do nabytí zletilosti dítěte mají povinnost správy jeho jmění.

Carl H. Sttaret se ve svém článku *Parent's rights and responsibilities* více zaobíral právy a povinnostmi rodičů vůči dítěti v Kalifornii. Veškerá práva i povinnosti, jak jsem uvedla výše, jsou ústavně zaručeny. Stejně jako u nás i zde jsou tato práva rodičům nezczitelná, pouze pokud rodiče nejsou schopni tato práva vykonávat, budou jim odejmuta. Zvláštností je, že rodiče, kteří nezvládají výchovu, mohou požádat o odejmutí rodičovské odpovědnosti. V takových případech je dětem ustanoven soudní dohled, který mimo jiné má na starosti výchovu dítěte a jeho usměrňování. Typicky je to v případech, kdy dítě zanedbává školu, utíká z domova či se dopouští drobné kriminality. Práva i povinnosti naleží stejně oběma rodičům a dítě se tak podílí na životní úrovni obou rodičů. A jako takoví jsou rodiče povinni zajistit dítěti adekvátní jídlo, přístřeší, oblečení i rodinnou péči. Pokud to neučiní, mohou být obviněni z nedbalostního jednání.

---

⁶⁴CALIFORNIA LAW: California family code [online]. [cit.8.9.2014]. Dostupné z WWW: http://www.leginfo.ca.gov/.html/fam_table_of_contents.html

Další odlišností je právo rodičů na výdělek dítěte. Jak jsem uvedla výše, jde o jedno z práv rodičů vůči dítěti. Mohou však nastat situace, kdy takové právo rodiče nemají. Patří sem situace, kdy rodiče své dítě zneužívali, a to pak podalo žalobu, aby bylo osvobozeno od rodičovské kontroly. Peníze plynoucí ze specifického talentu či atletické schopnosti, z daru či dědictví dítěte nejsou pod kontrolou rodičů

V Kalifornii jsou rodiče za jednání dítěte odpovědni pouze výjimečně („*However, parents generally are not legally responsible for the acts of their children.*”) (Family Code § 6600). Takovými výjimkami jsou ublížení na zdraví způsobené zbraní, úmyslné jednání, jehož následkem je ublížení na zdraví, smrt nebo poškození majetku druhých osob a dále zničení majetku, sprejování, neoprávněné užití slzného spreje, záškolácké pokuty, ublížení na zdraví během školy a zničení školního majetku, krádeže apod. Vždy to bude spojeno s finanční pokutou pro rodiče.⁶⁵ Je to zcela odlišný přístup od českého právního řádu, neboť zde je dítě starší 15 let odpovědno za trestnou činnost samo. Za případy civilní škody je v českém právním systému dítěte odpovědno samo, pokud bylo schopno ovládnout své jednání a posoudit následky svého jednání. Společně s ním nahradí škodu i ten, kdo zanedbal řádný dohled (§ 2920 a § 2921 OZ 2012).

Další práva, resp. povinnosti rodičů nalezneme po celém zákoně. Jak jsem již nastínila výše, v Kalifornii mají rodiče právo i povinnost zajistit lékařskou péči či svolit k nástupu do armády, a dokonce k nástupu do školy je zapotřebí jejich souhlasu.

Právo a zároveň povinnost dát souhlas s lékařským či zubním vyšetřením náleží především rodičům. Pouze když dítě rodiče nemá a je mu více než 16 let, je k takovému rozhodnutí oprávněn soud (s. 6910, s. 6911). Stejně tak je tomu i u nástupu do armády, k němuž je zapotřebí věk dítěte 16 let a souhlasu rodičů (s. 6950).

Skutečnou zvláštností, a pro český právní řád zcela neznámou věcí, je možnost dítěte mít tři rodiče. I pro Kalifornii je to však novinka, a to od roku 2011. Důsledně se tím zaobírá Joanna L. Grossman ve svém článku *California allows children to have more than two legal parents*. Novela byla přijata na základě několika případů, kdy existoval biologický otec dítěte, s nímž matka nežila. Ta žila v registrovaném partnerství už od doby těhotenství a onen otec o dítěti nevěděl. Po právní stránce otcí

---

⁶⁵ CARL H. STTARETT. Parent's rights and responsibilities. [online]. 18.3.2005. [cit. 9.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://blog.chs-law.com/2005/03/parents-rights-responsibilities.html>

i registrované partnerce náleží rodičovské právo na základě domněnek. Nastala tak situace, kdy dítě mělo tři rodiče, jimž náležela práv a povinnosti z toho vyplývající.⁶⁶

3.1.2. Práva a povinnosti rodiče a dítěte v Maine

Jednotlivé státy se vlastní úpravou práv a povinností rodičů a dítěte nijak zvlášť neliší. Rozdílnosti spíše než v institutech práv a povinností nalezneme v systematickém uspořádání.

V případě státu Maine nalezneme práva a povinnosti rodičů v úvodních ustanoveních § 1501 an., 3. části zákona o domácích vztazích (Title 19-A: Domestic relationships).⁶⁷ Zákon pojednává o bydlišti, kontaktu rodičů a dítěte, vyživovací povinnosti, výběru školy, náboženství, rozhodování o lékařské péči. Stejně jako u nás i v Maine jsou tato práva a povinnosti primárně svěřeny oběma rodičům. Tito rodiče jsou potom navzájem povinni jeden druhého informovat o podstatných rozhodnutích, která učinili v zájmu dítěte. Samotný zákon pracuje s termínem „*children's welfare*“, pro nás známým jako blaho dítěte. Jakékoli rozhodnutí ať rodičů nebo soudu musí být vždy učiněno pouze v zájmu blaha dítěte. Typicky je tento pojem užit v případech, kdy soud rozhoduje o umístění do péče jen jednoho rodiče, případně v době, kdy je dítěti určován poručník.

3.1.3. Rodiče a dítě v Texasu

Stejně jako Maine ani Texas se svou úpravou nijak zvlášť neliší od ostatních států. Na rozdíl od úpravy v Maine jsou práva a povinnosti rodičů ve státě Texas upravena více systematicky. Vše nalezneme v Family Code, title 5, subtitle B, charter 151.⁶⁸ Tato kapitola je příznačně nazvána jako Práva a povinnosti ve vztahu rodiče-dítě.

První část tohoto zákona je věnována pouze právům a povinnostem rodičů. Na prvním místě jsou zařazeny povinnosti a teprve pak následuje výčet práv rodičů. Mezi povinnosti je zařazena povinnost základní péče o dítě společně s morální a náboženskou výchovou a práva na určení pobytu dítěte. Dále je stanovena povinnost péče, kontroly

---

⁶⁶ JOANNA L. GROSSMAN. California allows children to have more than two legal parents. [online]. 15.10.2013 [cit. 8.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://verdict.justia.com/2013/10/15/california-allows-children-two-legal-parents>

⁶⁷ MAINE REVISED STATUTE, DOMESTIC RELATIONS. Dostupné z WWW: <http://www.mainelegislature.org/legis/statutes/19-A/title19-Asec1501.html> 10.6.2014 [cit. 20.10.2014]

⁶⁸ FAMILY CODE OF TEXAS. Dostupné z WWW: <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/FA/htm/FA.151.htm> [cit. 20.10.2014]

a ochrany dítěte. Povinnost k podpoře dítěte zde mimo jiné zahrnuje i povinnost dítě oblékat, živit, poskytnout mu ubytování, zdravotní a zubní péči a samozřejmě vzdělání. Je zde zařazena i povinnost nakládání s majetkem dítě.

Jako další jsou upravena práva rodičů. Ti zde, na rozdíl od Kalifornie, mají právo na služby a výdělků dítěte dále právo dávat souhlas s manželstvím dítěte, nástupem do armády, zdravotní a zubní péčí, stejně jako souhlas s psychiatrickým, psychologickým a chirurgickým vyšetřením. Rodiče zde mají právo jednat za dítě, stejně tak jako obdržet peníze, které jsou určeny na podporu dítěte. Rodiče mají právo dědit po dítěti a rozhodovat o jeho vzdělání.

3.1.4. Práva a povinnosti rodiče a dítěte ve Vermontu

Jak jsem zmínila na začátku této kapitoly, jsou práva a povinnosti rodičů řešeny spíše v rámci úpravy poměrů k dítěti pro případy, kdy se rodiče rozdělí. Stát Vermont je ukázkou, že to tak je. Práva a povinnosti rodiče stejně jako nejlepší zájem dítěte jsou upraveny v části zákona o rozvodu (Domestic relations, chapter 11, subchapter 3A).⁶⁹

Musím však zdůraznit, že pojem práva a povinnosti rodičů zde není dlouho užíván. Začátkem 2. tisíciletí přijal stát Vermont všeobecně užívaný pojem práv a povinností rodičů, zejména však proto, že více reflektuje právní stav vztahu rodiče a dítěte.⁷⁰

Práva a povinnosti jsou dělena na fyzické a právní. Právní odpovědnost je spojena s povinností rodičů rozhodovat o lékařské péči, vzdělání, náboženství, vstupu do armády atd. Jde tedy o rozhodování, která jsou spojena s delší časovou působností. Naproti tomu stojí fyzická odpovědnost, která je spojena s osobním stykem s dítětem a s každodenním rozhodováním.⁷¹

Stejně jako v českém právním řádu i zde je užíván pojem nejlepší zájem dítěte („*best interest*“). Je tomu však jen v případech rozvodu, kdy se kromě dalších podmínek zkoumá i nejlepší zájem dítěte. Ten je spatřován především v právu dítěte na účasti obou rodičů v jeho životě. Dítěti nemá být odpíráno právo na styk s rodiči ani právo na

---

⁶⁹ VERMONT STATUTES ANNOTATED, DOMESTIC RELATIONS. Dostupné z WWW: <http://www.lexisnexis.com/hottopics/vtstatutesconstctrules/> [cit. 10.11.2014]

⁷⁰ PARENTAL RIGHTS AND RESPONSIBILITIES. [online] 2007. [cit. 10.11.2014]. Dostupné z WWW: <https://www.vermontjudiciary.org/gtc/Family/Pamphlets.aspx>, s. 1

⁷¹ PARENTAL RIGHTS AND RESPONSIBILITIES. [online] 2007. [cit. 10.11.2014]. Dostupné z WWW: <https://www.vermontjudiciary.org/gtc/Family/Pamphlets.aspx>, s. 1

to, aby oba jeho rodiče o něm i nadále rozhodovali, ať už je v péči jen jednoho z nich nebo v péči společné či střídavé.⁷²

3.2. Vztah rodiče a dítěte ve Velké Británii

Pro práva a povinnosti rodičů a dětí platí na území Velké Británie téměř totožná pravidla jako v České republice. Primární je zde povinnost řídit se vnitrostátními předpisy, ale i zde platí mezinárodní úmluvy a smlouvy (viz. kap. 1.5 a 1.5.1.). Zapojení mezinárodních dokumentů do systému práva znamená rozšíření práv dítěte stejně jako v našem právním řádu, například je tomu u práva dítěte být seznámen se všemi okolnostmi týkajícími se jeho osobnosti a následně u jeho práva vyjádřit se k tomu.

S ohledem na to, že chápání Velké Británie je spíše geografické, budou se následující informace týkat těch, jež obecně platí na území Anglie a Walesu a částečně i Skotska. Pro právní systém Velké Británie je mimo jiné podstatná činnost soudů. Právě pro práva a povinnosti rodičů mělo zde zcela zásadní význam jedno konkrétní rozhodnutí, a to v případě *Gillick v. West Norfolk and Wisbech Health Authority* z roku 1986.

Rozhodnutí v tomto případě bylo ve dvou směrech zásadní. Prvně bylo stanoveno, že dítě, je-li v dostatečném věku, je oprávněno rozhodovat za sebe i bez zásahu rodičů. Podstatnější však bylo rozhodnutí o změně institutu rodičovských práv na rodičovskou odpovědnost. K této změně došlo z důvodu, že rodičovská odpovědnost primárně značí výkon práv a povinností pro děti spíše než nad dětmi, to však pojem rodičovská práva nevyjadřoval.⁷³

Rodičovská odpovědnost je definována v části třetí zákona o dětech (*Children Act* – dále jen CA) z roku 1989⁷⁴ jako práva, povinnosti a odpovědnost rodičů stejně tak jako zmocnění a autorita rodičů – „*rights, duties, power, responsibility and authority*” Součástmi rodičovské odpovědnosti tedy jsou mj. osobní styk s dítětem, rozhodování o vzdělání, souhlas s osvojením, souhlas s uzavřením manželství, správa jmění, určení

---

⁷² PARENTAL RIGHTS AND RESPONSIBILITIES. [online] 2007. [cit. 10.11.2014]. Dostupné z WWW: <https://www.vermontjudiciary.org/gtc/Family/Pamphlets.aspx>, s.2

⁷³ STANDLEY, K. *Family law*. Sixth edition. United Kingdom: PALGRAVE MACMILLAN, 2008., s.222, 257

⁷⁴ CHILDREN ACT 1989[online][cit. 24.11.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/part/I>

jména a zastupování dítěte.⁷⁵ Tato práva a povinnosti jsou obsahově shodná s úpravou v České republice.

Shodné s českou úpravou je i povinnost rodičů vzájemné shody při rozhodování v nikoli běžných záležitostech. Při rozhodování v běžných záležitostech, jako je souhlas se školním výletem, je zapotřebí souhlas pouze jednoho z rodičů, stejně tak jako u každodenního rozhodování. Naopak je tomu u podstatnějších otázek, například při souhlasu se změnou jména či s osvojením. Zde je zapotřebí souhlasu všech osob, které jsou držiteli rodičovské odpovědnosti.⁷⁶

Odpovědnost rodiče za dítě je ve Velké Británii obdobná jako ve Spojených státech amerických. Rodiče tu za jednání dětí primárně nejsou odpovědní. V případě smluv uzavřených dítětem jsou rodiče odpovědní, jen pokud dítěti takovou smlouvu povolili uzavřít. V případě přečinů jsou rodiče odpovědní jen za zanedbání dohledu, nikoli za samotný čin dítěte. Trestné činy pak řešeny obdobně jako přečiny s možností uložení pokuty pro rodiče až do výše 1 000 liber.⁷⁷

3.2.1. Práva a povinnosti rodičů a dítěte ve Skotsku

I Skotsko je součástí mezinárodních úmluv, proto se nedá hovořit o zcela odlišném pojetí rodičovských práv a povinností, resp. práv a povinností dítěte. Jak jsem zmínila výše, existuje Children Act z roku 1989, který je platný na celém území Velké Británie, avšak Skotsko má ještě svůj Children Act z roku 1995. Children Act z roku 1989 má stejný význam jako v USA Ústava, v níž jsou obsaženy základní prvky a následně si jednotlivé státy upravují různé problematiky samy pomocí státních předpisů.

Stejně jako v ČR, v některých státech USA, či v Anglii i zde je hranice 18 let do kdy jsou rodiče nositeli rodičovské odpovědnosti. Odlišností však je, že tato

---

⁷⁵ 33 BEDFORD ROW FAMILY LAW BARRISTERS. Understanding parental responsibility. [online]. 8.8.2012 [cit. 24.11.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.tbchambers.co.uk/Legal-Articles/understanding-parental-responsibility.html>

⁷⁶ CORAM, CHILDREN'S LEGAL CENTRE. Parental responsibility. [online] 2014. [cit. 26.11.2014]. Dostupné z WWW: http://www.childrenslegalcentre.com/index.php?page=parental_responsibility, s.7

⁷⁷ LOWE, N.V, DOUGLAS,G. *Bromley's family law*. 10.vydání UK: Oxford University Press, 2007, s.405-406

odpovědnost přetrvává do 25. roku dítěte, a to tehdy, když dítě nadále studuje nebo se účastní odborné přípravy.⁷⁸

Skotsko nijak nevybočuje z klasického pojetí rodičovské odpovědnosti, tedy práva a tomu odpovídající povinnosti rodičů, resp. práva a povinnosti dítěte. Rodiče mají hlavně povinnosti zabezpečit dítě po stránce jídla, zdravotní péče, obydli, osobní péče, vzdělání apod. S tím souvisí jedno z nejzákladnějších práv rodiče, tím je osobní styk s dítětem a rozhodování o záležitostech dítěte, a to sám či ve spojení s druhým rodičem.

Zvláštností oproti české úpravě rodičovské odpovědnosti je novela z roku 2006. Rodiče, kterým se narodilo dítě po této novele v dubnu roku 2006, a jsou zapsáni v rodném listě, jsou automaticky nositeli rodičovské odpovědnosti bez ohledu na to, zda jsou, či nejsou manžely. Toto je shodné s naší dnešní úpravou.

Zatímco před touto novelou měla v nemanželském páru rodičovskou odpovědnost pouze matka dítěte, otec měl možnost rodičovskou odpovědnost získat uzavřením manželství s matkou dítěte, podpisem listiny nazvané Dohoda o rodičovských právech a odpovědnosti, jejímž obsahem musel být podpis matky, případně o přidělení otcovství mohl požádat soud.⁷⁹

I dítě zde má svá práva. Nejdůležitějším je právo dítěte na vyjádření svého názoru. Ze strany rodičů v případech, kdy se jedná o důležitou situaci dítěte, existuje povinnost o tom dítě informovat a je-li v dostatečném věku, aby situaci pochopilo, nechat ho vyjádřit se k tomu. Stejně jako kdekoli jinde to však neznamena, že jsou rodiče názorem dítěte vázáni. Mohou však nastat situace, kdy by v případném soudním sporu museli rodiče svoje rozhodnutí obhájit.

Soudy i zde jsou vázány nejen spravedlností, ale v případech péče o dítě i jeho nejlepším zájmem. Ten musí být hlavním měřítkem pro jakékoli rozhodnutí a upřednostňuje se nad zájmy kohokoli jiného, i rodiče.

---

⁷⁸ THE SCOTTISH GOVERNMENT. Family Matters: Family Law nad Young People in Scotland. [online]. 27.4.2006.[cit. 8.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2006/04/27135509/1>

⁷⁹ THE SCOTTISH GOVERNMENT. Family Matters: Family Law nad Young People in Scotland. [online]. 27.4.2006.[cit. 8.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2006/04/27135509/1>

3.2.2. Práva a povinnosti rodiče a dítěte v Severním Irsku

Severní Irsko je součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Stejně jako Skotsko má i Severní Irsko vlastní zákon upravující práva a povinnosti rodičů a dětí. Zde se nazývá Children (Northern Ireland) Order z roku 1995.

Ani v něm se nedá hovořit o odlišnostech v obsahu rodičovské odpovědnosti. Ta je co do definice práv a povinností shodná s úpravou v Anglii, Walesu i Skotsku.

I zde je dle výše zmíněného zákona rodičovská odpovědnost definována jako práva a povinnosti, které zákon svěřuje rodičům vůči dítěti a jeho majetku (Article 6.1.).⁸⁰

Obsah těchto práv je spíše na dovození či dohledání v rámci dalších zákonů. Zde totiž není vyjmenované, co do rodičovské odpovědnosti patří. Shodně s úpravou ve Velké Británii a Skotsku jsou v Children (Northern Ireland) Act řazena práva rodiče na rozhodování o každodenních potřebách a dále o vzdělání, lékařské péči či náboženství. Na druhou stranu mají rodiče vůči dítěti i povinnosti, mj. poskytnout dítěti řádnou péči či zřídit pro něj domov. I tady práva a povinnosti rodičů odpovídají právům a povinnostem dětem.

Stejně jako ve Skotsku i v Severním Irsku byl po dubnu roku 2002 vyřešen problém pro otce dítěte, kterým není manžel matky. Do této doby měl otec značně zkomplikovanou možnost získat rodičovskou odpovědnost. Od tohoto data však postačí, když je společně s matkou zapsán v rodném listě, stejně jako je to upraveno u nemanželských rodičů v ČR.

Children Order upravuje i možnost pro osoby, které sice nemají rodičovskou odpovědnost, ale o dítě se starají. Takové osoby mají právo jednat v zájmu dítěte (Article 6.5.).

3.3. Práva a povinnosti rodičů a dítěte v Irsku

Irsko jako samostatný stát má vlastní úpravu práv a povinností rodičů a dítěte, ale zároveň je účasten na mezinárodních úmluvách, zejména Úmluvě o právech dítěte, které tato práva a povinnosti upravují.

---

⁸⁰ CHILDREN (NORTHERN IRELAND) ORDER 1995. Dostupné z WWW: <http://www.legislation.gov.uk/nisi/1995/755/article/6>

Hlavním rozdílem je v Irsku pojmenování práv a povinností rodičů, ty se zde nazývají poručenství („*guardianship*“). Úpravu těchto práv nalezneme zejména v Guardianship of Infants z roku 1964, následná práva dítěte nalezneme v Children Care Act z roku 1991 a v Children Act z roku 2001.

Práva a povinnosti rodičů jako poručníků nad nezletilým dítětem jsou zde popsány jako právo péče o dítě a z toho vyplývající práva a jako právo rodiče při správě jmění dítěte. Rodiče mají také právo na navrácení dítěte od toho, kdo ho neoprávněně zadržuje (Part II, s. 10 Guardianship of Infants).⁸¹ Dalšími právy jsou zejména rozhodování o lékařské péči, o náboženství či o určení místa pobytu dítěte.

Nezletilým dítětem je v souladu s Úmluvou každá osoba mladší 18 let. Avšak správa jmění rodiči je limitována 21. rokem dítěte, do té doby jsou rodiče (poručníci) oprávněni spravovat jmění dítěte v jeho prospěch.

Toto poručenství je svěřeno oběma rodičům v případě, že jeden z nich zemře, poručenství vykonává pozůstalý rodič sám, případně s dalším jmenovaným poručníkem (Part II. s. 6). Tito poručníci jsou, stejně jako v ČR, povinni rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte. Pokud se však nemohou dohodnout, mohou požádat soud, aby v nejlepším zájmu dítěte rozhodl sám.⁸²

Ani v Irsku to pro pozici nemanželského otce dítěte není lehké. Matka poručnictví nad dítětem získává automaticky dnem narození, avšak otec dítěte, který není manželem matky, musí pro získání tohoto poručnictví podniknout určité kroky. Poručnictví může získat uzavřením sňatku s matkou, sepisem dohody s matkou, žádostí u soudu, odkazem v závěti matky, případně smrtí matky.⁸³

Další zvláštností je zavedení pojmu „*custodians*“. Volně přeloženo do českého jazyka jsou to osoby s právem péče o dítě. Těmito osobami jsou rodiče dítěte. Jsou-li manželé pak oba dva. Pro případy páru nemanželského platí totéž jako pro podmínky poručenství. V ideálním případě jsou rodiče poručníky a pečovateli automaticky.

---

⁸¹ IRISH STATUTE BOOK: Guardianship of infants[online][cit.16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.irishstatutebook.ie/1964/en/act/pub/0007/sec0010.html#sec10>

⁸² TREOIR INFORMATION FOR UNMARRIED PARENTS. Guardianship.[online] 2011. [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.treoir.ie/information-guardianship.php>

⁸³ BROPHY SOLICITORS, Guardianship. [online] 19.6.2009. [cit.16.12.2014]. Dostupné z WWW: http://www.brophysolicitors.ie/brophysolicitors/Main/Family_Law_Guardianship.htm

Základními právy v tomto případě jsou každodenní rozhodování a výkon faktické péče o dítě.⁸⁴

Další významnou složkou vztahu rodiče a dítěte v Irsku je samotný osobní styk rodiče s dítětem („*Access*“). Toto právo je vnímáno jednak jako právo dítěte, jednak jako právo rodičů.

Úprava osobního styku dítěte s rodičem je důležitá zejména pro výkon práv vyplývajících z poručnictví či z péče o dítě. Podstatnou roli však má zejména v době po rozvodu rodičů. Rodič, který nemá dítě v péči, má právo zejména na to strávit s dítětem určitý čas či dítě navštěvovat.⁸⁵

3.4. Práva a povinnosti rodiče a dítěte v Austrálii

Stejně jako v předchozích částech i v Austrálii je rodičovská odpovědnost pojata jako práva a povinnosti, a s nimi spojená oprávnění. Úpravu těchto práv nenalezneme v jednom zákoně. Naopak různé části rodičovské odpovědnosti jsou obsaženy v různých zákonech. Proto při hledání oprávnění z toho vyplývajících musíme vstoupit do zákona o rodině (Family law act), do zákona o vzdělání (Education Law Act), do zákona o péči o dítě (Child Care Act) atd.⁸⁶

Dá se říci, že i obsah rodičovské odpovědnosti je téměř shodný s úpravou v ČR. Mezi tyto práva a povinnosti patří zejména rozhodování o náboženství, o vzdělávání, o zdravotní péči apod. Na druhou stranu mají rodiče i povinnosti, kterými jsou například chránit své dítě, finančně zaopatřovat dítě, poskytovat dítěti jídlo, oblečení a místo k žití. Tato odpovědnost rodičům zůstává do doby nabytí zletilosti, tedy do dosažení věku 18 let dítětem. K povinnostem rodiče/ů patří také zastupování dítěte a jednání v nejlepším zájmu dítěte.

Nejlepší zájem dítěte „*best interest of a child*“ je hlavním kritériem pro rozhodování nejen rodičů, ale i soudů. Ti jsou v jednání, která zahrnují rozhodování

---

⁸⁴ TERRY GORRY. Family Law Ireland. Access, Custody and Guardianship of Children in Ireland – The Essentials. [online] 18.9.2013. [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW:

<http://familylawirelandhq.com/access-custody-and-guardianship-of-children-in-ireland-the-essentials/>

⁸⁵ BARRON MORRIS SOLICITORS. Rights of Guardianship, Custody and Access. [online] 17.8.2013. [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://barronmorris.com/blog/2013/08/17/rights-of-guardianship-custody-and-access/>

⁸⁶ CHILD AND YOUTH HEALTH. What about parent's rights? [online] 4.10.2013 [cit. 4.12.2014].

Dostupné z WWW:

<http://www.cyh.com/HealthTopics/HealthTopicDetails.aspx?p=114&np=99&id=1547>

o právech dítěte, vázání rozhodovat pouze v jeho nejlepším zájmu. Zejména tak budou činit v řízení o rozvodu a určení následné péče o dítě. I v tomto vidíme výraznou shodu s právem účinným v České republice.

Austrálie je stejně jako USA Velká Británie či Česká republika signatářem mezinárodních úmluv, proto i zde jsou jejich ustanovení závazná. Mezi tyto úmluvy patří Úmluva o právech dítěte, Mezinárodní úmluva o občanských a politických právech atd. Z toho vyplývá, že dítě získalo silnější postavení v rodině, které je opřeno o řadu práv, jež mu z toho vyplývají. Tato práva jsou shodná s právy, která jsou demonstrativně uvedena v kapitole č. 1.5.1.

Jako téměř shodnou můžeme považovat i úpravu trestní odpovědnosti dítěte za trestné činy jím způsobené. Úpravu nalezneme v trestním zákoníku (Criminal code), v němž je stanovena absolutní trestní neodpovědnost do hranice 10 let. V rozmezí od 10 do 14 let je dítě odpovědné pouze za takové trestné činy, u nichž si mohlo být vědomo jejich nesprávnosti.⁸⁷

3.5. Práva a povinnosti rodičů a dítěte v Kanadě

Kanada je taktéž jedním ze států, pro které je příznačný angloamerický systém práva. Proto i zde nalezneme řadu úprav podobných těm, které jsme rozebírali výše. Určitá podoba je zde zejména proto, že Kanada existuje jako federace, v níž platí nadnárodní úprava, a jednotlivé státy si pak upravují rodinné právo detailněji.

Úprava jednotlivých institutů práv a povinností rodičů a dítěte bude proto stát od státu odlišná. Typické je odlišné pojetí péče, osobního styku, poručenství a rodičovství. Některé státy tak mohou mít i několik zákonných úprav, které tyto instituty upravují. Společné pro všechny státy však zůstává povinnost jednat v nejlepším zájmu dítěte.⁸⁸

Zatímco státy Alberta a Britská Kolumbie pojem „*custody*” (péče o dítě) nepoužívají, v ostatních státech se vyskytuje v různých podobách. Všechny ale definují práva a povinnosti rodičů jako práva a povinnosti spojené s péčí a kontrolou dítěte

---

⁸⁷ AUSTRALIAN GOVERNMENT, ATTORNEY-GENERAL'S DEPARTMENT. Rights of parents and children. [online] 15.11.2012 [cit. 4.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.ag.gov.au/RightsAndProtections/HumanRights/PublicSectorGuidanceSheets/Pages/RightsOfParentsAndChildren.aspx>

⁸⁸ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

společně s odpovědností za veškerá rozhodnutí spojená s výchovou dítěte a s osobním stykem s dítětem. Stejně tak sem jsou zařazena práva rodiče na každodenní rozhodování. Kromě společného názvu „*custody*” se můžeme setkat i se souhrnným názvem „*guardianship of the person*”. Pokud je používán tento pojem, není v něm zahrnuto právo na správu jmění dítěte, to je upraveno v institutu „*guardianship of the estate of child*”.⁸⁹

Například ve státě Saskatchewan jsou pod pojmem „*custody*” schována práva a povinnosti vyplývající z osobní péče nad dítětem do doby jeho zletilosti. Existuje však i úprava, která má daleko užší význam. S takovou se setkáme ve státě Quebec, kde je péče o dítě („*custody*”) definována jen jako fyzická péče. Abychom v tomto státě našli podstatná práva a povinnosti rodičů, obdobné české rodičovské odpovědnosti, museli bychom nahlédnout do úpravy „*Parental Authority*” (Rodičovské moci). I přes všechny rozdíly v úpravách jednotlivých států nalezneme v nich společného jmenovatele. Tím se stala definice péče o dítě („*custody*”) jako osobní péče o dítě společně s jeho kontrolou a rozhodování v podstatných otázkách týkajících se dítěte.⁹⁰

Jak jsem se zmínila, státy Alberta a Britská Kolumbie pojem „*custody*” nepoužívají. Místo toho pro pojmenování vztahu rodiče a dítěte používají pojem „*guardianship*” (poručenství). Čas, který spolu tráví rodič a dítě v tomto vztahu, se nazývá „*parenting time*” (rodičovský čas nebo čas pro rodiče). V této době jsou rodiče oprávněni vykonávat práva a povinnosti z toho vyplývající, jako jsou každodenní rozhodování či dohled nad aktivitami dítěte. Naopak rodiče či jiné osoby, kteří nejsou poručníky, mají čas spolu strávený nazvaný jen jako „*contact*”. Tento kontakt se uskutečňuje zejména telefonáty, návštěvami či dopisy.⁹¹

Stejně jako v ČR či v kterémkoliv výše zmíněném státě, jsou nejlepší zájem dítěte a blaho dítěte na prvním místě. Nejlepší zájem dítěte je zohledňován zejména v řízeních o péči o dítě. Existují však i další situace, kde bude zájem dítěte upřednostňován. Mohou to být řízení o adopci, rozvodová řízení nebo i obyčejná řízení

---

⁸⁹ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

⁹⁰ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

⁹¹ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

u soudu rozhodujícího v případech, kdy se rodiče nemohou dohodnout na podstatné otázce ohledně dítěte, například na určení bydliště.

V ČR se při řízení zejména o určení péče k dítěti po dobu po rozvodu taktéž zkoumá nejlepší zájem dítěte. Zde se jako nejlepší zájem dítěte posuzuje zejména nejlepší sociální prostředí pro dítě, rodinné vztahy nejen k samotným rodičům, ale i k vzdálenějším příbuzným a v neposledním řadě i názor samotného dítěte.

Ve státech Kanady je to velice podobné. I zde záleží zcela na posouzení soudu a ani zde neexistuje taxativní výčet toho, co je v nejlepším zájmu dítěte, ale existují určitá vodítka, obdobně jako v ČR, na základě nichž je možné rozhodnout v nejlepším zájmu dítěte. Některá z nich uvedlo kanadské ministerstvo spravedlnosti na svých stránkách v článku Overview of Canadian Family Justice. Každý stát však bude jednotlivé prvky nejlepšího zájmu upravovat samostatně, byť i napříč mezi nimi existují shody.

Soudy vytvářejí svá rozhodnutí na podkladě zdravotního a emocionálního blaha dítěte, to znamená na základě posouzení stavu fyzického a psychického i sociální stability a bezpečí. Podstatný je i zde názor dítěte, samozřejmě ze předpokladu, že dítě je schopno pochopit, co se děje. Dalším podstatným prvkem je samotný vztah dítěte a rodiče, případně toho, kdo má právo péče nad dítětem, tím mohou být i příbuzní dítěte.⁹²

Na první pohled téměř nevýznamné, ale pro rozhodnutí v nejlepším zájmu dítěte důležité jsou i plány do budoucna. Soud tak do svého rozhodnutí musí začlenit také posouzení těchto plánů. K nim mohou patřit budoucí rozhodnutí o vzdělání dítěte, ale i budoucí rozhodnutí o celkové podobě a stavu rodiny. Pro rozhodnutí soudu tak bude podstatné vědět, jak by mohl a měl vypadat budoucí život dítěte.⁹³

Kromě samotného posuzování vztahu dítěte k jeho okolí je důležité i zjištění podstatných informací o osobách, které by mohly být rozhodnutím dotčeny, a to jak pozitivně, tak i negativně. Soud tak posuzuje, zda je osoba vůbec způsobilá poskytnout

---

⁹² DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: [http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-
rap/s3.asp#parentingterminologya](http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-
rap/s3.asp#parentingterminologya)

⁹³ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: [http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-
rap/s3.asp#parentingterminologya](http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-
rap/s3.asp#parentingterminologya)

dítěti výchovu a vzdělání, případně je-li schopen pokrýt speciální potřeby dítěte. U takové osoby se nadále posuzuje také schopnost být rodičem.⁹⁴

Rozhodné jsou i skutečnosti související se zázemím rodiny. To znamená, zda bude dítěti poskytnuto stabilní zázemí nejen po stránce ekonomické, ale i psychické a emocionální. Stejně tak je důležité, zda dítě nebude zcela vytrženo ze svého kulturního, jazykového a náboženského prostředí, nebo naopak zde bude dítěti toto vše zachováno. Důležitou okolností však zůstává zjištění, zda v rodině nedošlo k domácímu násilí nebo k jakémukoli útoku vůči dítěti či jinému členu rodiny.⁹⁵

Vše výše zmíněné je v určitých podobách zachováno ve všech jednotlivých kanadských státech. Existují však i další podmínky rozhodování, které jsou zavedeny jen v některých státech. Soudy států Nunavut a Severozápadní teritorium se rozhodují i na základě zjištění, jaký dopad bude mít případná změna pobytu dítěte a kdo je primárně zodpovědný za výchovu dítěte a za plnění dohod o výchově a péči o dítě, zahrnujících vzdělání, zdravotní péči a kontakt s ostatními dětmi. Soudy státu Nové Skotskou zase zajímá historie dítěte co do výchovy a jejího dopadu na fyzický, psychický a emocionální stav dítěte. Ve státech Alberta a Britská Kolumbie patří do rozhodnutí soudu i posouzení skutečnosti, zda existují nějaká civilní či trestní řízení ve spojitosti s bezpečností a blahem dítěte.⁹⁶

3.6. Práva a povinnosti rodičů a dítěte na Novém Zélandu

Nový Zéland je posledním státem, který je součástí angloamerického systému, který je tvořen kromě základních zákonů zejména obyčejí a soudními precedenty. Ani Nový Zéland tedy není v dosavadní úpravě práv a povinností rodičů výjimkou.

Zatímco skutečnost, že práva a povinnosti rodičů jsou nazvána jako poručníctví, v části o Irsku byla novinkou, teď nás to již nepřekvapí. Byť jde o státy, které jsou po

---

⁹⁴ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

⁹⁵ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

⁹⁶ DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

stránce geografické značně vzdáleny, jednotná úprava práv a povinností rodičů jako poručníků je sblíží.

Úpravu práv a povinností rodičů/poručníků nalezneme v The Care of Children Act z roku 2004⁹⁷. Poručnictví je zde definováno jako veškeré povinnosti, zmocnění, práva a odpovědnost rodičů ve vztahu k výchově dítěte (section 15). Zákon jde ale dál a v části 16 (section 16) dokonce i demonstrativně poskytuje seznam těchto práv a povinností. Patří k nim každodenní péče o dítě a jeho výchova, přispívání poručníka k emocionální, intelektuálnímu fyzickému a kulturnímu rozvoji dítěte a v neposlední řadě i pomoc dítěti rozhodovat otázky, které jsou podstatné vůči jeho osobnosti. Rodiče tato práva vykonávají společně za předpokladu, že jsou oba živí (section 17).

Ani v případě pojmu podstatné otázky zákon nemlčí. Opět sice demonstrativně, ale vymezuje, co tyto podstatné otázky jsou. Řadí mezi ně zejména jméno dítěte, změnu místa pobytu, volbu zdravotní péče, vzdělání nebo náboženství a jazyka.

Stejně jako v dříve zmíněných úpravách i zde došlo k určité změně v postavení nemanželského otce, rozhodné datum zde je 1.červenec 2005. Po tomto datu stačí, aby otec žil s matkou dítěte kdykoli během doby od počátku těhotenství do narození, případně aby byl společně s matkou zapsán v rodném listě dítěte.⁹⁸

Součástí těchto práv a povinností je i jejich úprava pro dobu po rozvodu. Soud rozhoduje o tom, zda právo péče („*custody*“), které zahrnuje každodenní péči o dítě a s tím spojené rozhodování svěří jen rodiči jednomu nebo oběma. S tím souvisí i právo na osobní styk dítěte s rodičem, které je upraveno pouze pro případy, kdy je dítě svěřeno do péče jen jednomu z rodičů. Druhému rodiči tak zůstává pouze právo trávit čas s dítětem, ale fakticky už do péče o dítě nezasahuje.⁹⁹

---

⁹⁷ PARLIAMENTARY COUNSEL OFFICE. New Zealand Legislation. Care of children act 2004. [online] 31.3.2014. [cit. 17.12.2014]. Dostupné z WWW:

<http://legislation.govt.nz/act/public/2004/0090/latest/whole.html>

⁹⁸ MINISTRY OF JUSTICE. Parents as guardians.[online][cit.17.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.justice.govt.nz/family-justice/about-children/guardians-and-guardianship/what-is-guardianship/parents-as-guardians>

⁹⁹ MINISTRY OF JUSTICE. What is Current Law.[online] srpen 2000 [cit. 17.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.justice.govt.nz/publications/publications-archived/2000/responsibilities-for-children-especially-when-parents-part-discussion-paper-august-2000/what-is-the-current-law>

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo srovnání základních prvků vztahu rodiče a dítěte. Těmito prvky jsou především práva a povinnosti rodičů a dítěte. Hlavním záměrem bylo srovnání současné podoby těchto práv a povinností s předešlou úpravou a také s úpravou z dob počátků českého státu, římského státu i s podobou v prvotně pospolné společnosti. Abychom získali určitý přehled, zařadila jsem do koncepce této práce i srovnání se státy s angloamerickým systémem práva.

V jednotlivých kapitolách jsem nastínila podobu jednotlivých práv a povinností vyplývajících ze vztahu rodiče-dítě. Dozvěděli jsme se, že před vznikem otcovské moci existovala moc mateřská, obojí však se stejnými právy a povinnostmi. V této době však můžeme hovořit spíše jen o právech. Teprve postupným vývojem lidské společnosti byla práva a následně i povinnosti vůči dítěti přiznána oběma rodičům.

A právě přístup obou rodičů k právům a povinnostem vyplývajícím z rodičovské odpovědnosti zaznamenal dlouhý vývoj. Jako první byla práva nad dítětem svěřena otci a jen některá práva byla svěřena oběma rodičům. S tím souvisí i fakt, že práva rodičů byla v počátcích československého státu pojímána spíše jako moc nad dětmi. Jejich povinnosti byly minimální. Až v roce 1949, kdy byl sepsán zákon o právu rodinném, hovoříme o rodičovské moci, která již byla svěřena oběma rodičům.

Významné změny přinesl zákon o rodině. Rodičům byly ve vztahu k dítěti stanoveny i určité povinnosti. Práva rodičů se stala povinnostmi pro dítě a naopak, dá se však říci, že byla posílena práva dítěte. Zásadní změnu znamenalo přijetí novelizačního zákona. Ten zejména reagoval na demokratické uspořádání státu a dále na přijetí Úmluvy o právech dítěte.

Mezi základní změny můžeme zařadit vznik rodičovské zodpovědnosti, úpravu správy jmění a zejména odstranění ustanovení o zásahu orgánu sociálně-právní ochrany dětí do vztahu rodiče-dítě. Nově totiž byl přijat samostatný zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

Podstatné je však zdůraznit, že až do vzniku OZ 2012 bylo rodinné právo odděleno od občanského práva, pomineme-li ABGB. Teprve OZ 2012 sjednotil úpravu rodinného práva a občanského práva v jednu právní normu. To je však jen začátek změn, které přijetím OZ 2012 vznikly.

Práv a povinnosti rodičů a dětí se dotklo zavedení rodičovské odpovědnosti. Autoři tím chtěli zdůraznit fakt, že rodiče v současnosti mají vůči dětem spíše povinnosti a jsou za své dítě odpovědni. Souvisí to zejména s posílením práv dítěte, která byla reflektována již do zákona o rodině a soudní praxí byla rozvinuta. S tím souvisí i povinnost rodičů informovat své dítě o všem a jeho názor respektovat.

S ochranou osobnosti souvisí i výchovné prostředky, které jsou dle OZ 2012 soustředěny na prevenci a motivaci. Dítěti je tak zachována ochrana zdraví, rozvoje a důstojnosti. Jsem názoru, že teď už asi záleží na zvolení vhodného výchovného prostředku, neboť různé zákazy a příkazy nebudou pro současné děti příliš motivující, natož prevenční. Samozřejmě vždy bude záležet na individualitě rodiče i dítěte.

S rozvojem internetu a sociálních sítí souvisí i následující problém související s rodičovskou odpovědností. Většina rodičů je názoru, že mezi jejich práva patří i bezmezné nakládání se soukromím jejich dítěte. Mezi nejaktuálnější problémy patří zejména zveřejňování fotek dítěte na různých sociálních sítích. Rodiče si však nejsou plně vědomi, kde končí jejich rodičovská odpovědnost a kde již začíná porušování práv dítěte. Problém nastane až v případech, kdy s takovým jednáním nebude souhlasit jeden z rodičů.

Porušování soukromí dítěte však není jediným problémem v současné době. Nejedna zaznamenala i správa jmění. S právním jednáním, které se týká jmění dítěte v nikoli běžné záležitosti či nikoli zanedbatelné hodnoty, je v první řadě nutný souhlas soudu. Zde chci zdůraznit, že nebýt medií, rodiče by nic nepocítili, neboť jde o úpravu přejatou z předchozího občanského zákoníku.

Součástí mé práce je i srovnání naší úpravy s úpravami ve státech s angloamerickým systémem práva. Nad své očekávání jsem nakonec zjistila, že se tyto úpravy příliš neliší. Obsahem rodičovské odpovědnosti jsou práva a povinnosti stejné jako v naší úpravě. Je přirozené, že ne všechna práva platná u nás, mohou být předmětem práv a povinností v oněch státech a naopak. Jednotlivé úpravy se navzájem liší zejména v pojmenování těchto práv. Setkáme se tak s pojmy, jako je „*custody*” a „*guardianship*”. I přes odlišné názvy jsou však práva a povinnosti obsahem téměř totožná.

Závěrem si dovoluji menší shrnutí. Práva rodiče prodělala řadu změn a ve své konečné podobě korespondují s povinnostmi dětí a naopak. Rodič je osobou, která je ve

vztahu k dítěti značně limitována, a to nejen zákony, souhlasy soudů, ale hlavně osobou dítěte.

Stejně tak i práva a povinnosti dítěte prošly vývojem, a to od počátku, kdy dítě žádná práva téměř nemělo, až do současné podoby, kdy je osoba dítěte nadána řadou práv a povinností a plně se tak zapojuje do vztahu ke svým rodičům

Dítě požívá řadu práv a rodiče si musí uvědomit, že tato práva jsou dítěti zaručena a mohou být i vymáhána. Dítě má kromě práv zaručených rodinnou částí OZ 2012 a Úmluvou o právech dítěte také základní práva společná všem fyzickým osobám.

Nezáleží na tom, zda jde o vztah rodiče a dítě na území České republiky, nebo jiných států. Práva rodiče zásadně budou končit tam, kde budou začínat práva dítěte. Na dítě se tedy ve vztahu rodiče a dítě již nedá nahlížet jako na statický prvek, naopak je v něm nadáno řadou práv a povinností, které jej posunuly do aktivního postavení.

Použité zkratky

Úmluva – Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Listina – Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práva svobod jako součást ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů

Ústava - Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ZoR – Zákon č. 94/1963 Sb., rodinné právo, ve znění pozdějších předpisů

OZ 2012 – Zákon č. 89/2012 Sb, občanský zákoník

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

CFC – California Family Code

CA – Children Act

Použitá literatura

Literatura

- BĚLOHLÁVEK, A. a kol.: *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 830 s. ISBN 978-80-7380-413-8
- BRDGEMAN, J., KEATING, H., LIND, C. *Responsibility, Law and the Family*. Cornwall: TJ International Ltd. 2008. 284 s. ISBN 978-0-7546-7109-1
- BRINIG, M.F., SCHNEIDER, C.E, TEITELBAUM, L.E. *Family law in action a reader*. Cincinnati, Ohio: Anderson Publishing Co., 1999. ISBN 1-58360-750-1
- DAVID, R. *Práva dítěte*. Olomouc: NAKLADATELSTVÍ OLOMOUC, 1999. ISBN 80-7182-076-8
- HUG, B. *Státní zásahy do rodinného života: Pozitivní a negativní aspekty Úmluvy OSN o právech dítěte*. In Bulletin Občanského institutu č.89, Šéfredaktor Jaromír Žegklitz, Praha: Občanský institut, 1999
- KLABOUC, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. 281 s. ISBN 11-082-62
- KRAUSE, H.D. *Family law in a nutshell*. St. Paul: West Publishing co., 1995. ISBN 0-314-06578-4
- LOWE, N.V, DOUGLAS, G. *Bromley's family law*. 10.vydání UK: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5
- NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*. První vydání. Praha: GRADA Publishing, a.s. 2014. 194 s. ISBN 978-80-247-5167-2
- RADVANOVÁ, S. *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978. ISBN 11-043-78
- RADVANOVÁ, S. *Manželství a rodina v ČSSR*. Praha: Orbis, 1964. 160 s. ISBN 11-139-64
- Uspořádala RADVANOVÁ, S. *Rodiče a děti v socialistickém právu: konference socialistického rodinného práva v Praze*. Praha: Ústav státní správy, 1985
- SCHELLE, K., TAUCHEN, J., VESELÁ, R. *Rodinné kodexy*. První vydání. Ostrava, Brno: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for

History of Law, 2010. 156 s. ISBN 978-80-7418-082-8 (KEY Publishing), ISBN 978-80-87475-04-1 (The European Society for History of Law)

- STANDLEY, K. *Family law*. Sixth edition. United Kingdom: PALGRAVE MACMILLAN, 2008. ISBN 978-0-230-53746-0
- STARÁ, I. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava, Brno: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2013. ISBN 978-80-7418-184-9, ISBN 978-80-87475-30-0
- ŠTĚPINA, J.: *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1958
- SVOBODA, E. *Rodinné právo*. Praha: Vesmír, 1921
- VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005. ISBN 80-86432-93-9

Učebnice

- HRUŠÁKOVÁ, M. KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo* .1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství Doplněk, 1998. 314 s. ISBN: 1081-114-1998
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1
- KNAPP, V. a kol: *Právo rodinné*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1961
- KNAPP, V. a kol: *Učebnice občanského a rodinného práva, svazek III*. 2. vydání. Praha: Orbis, 1955
- MALÝ, K. a kol.: *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2005. ISBN 80-7201-433-1
- MITLÖHNER, M.: *Občanské právo hmotné, rodinné právo, občanské právo procesní*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2010
- PLANKOVÁ, O., RADVANOVÁ, S. *Rodinné právo*, Bratislava: Univerzita Komenského, 1979
- PLECITÝ, V. a kol.: *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7380-139-7
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. Vydání, Praha: C.H.Beck. 1999. ISBN 80-7179-182-2

- ŠVESTKA J., DVOŘÁK J. a kol: *Občanské právo hmotné. Svazek III.* Praha: Wolters Kluwer. 2009. ISBN 978-80-7357-465-9

Zákony a komentáře

- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/ 1963 Sb. o rodině ve znění ke dni 1.4.1964
- Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině ve znění ke dni 1.8.1998
- Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte
- Zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 946/1811 Sb.z.s. obecný občanský zákoník
- ANDRLÍK, J. a kol: *Komentář k zákonu o právu rodinném.* 3 vydání. Praha: Orbis. 1954
- ELIÁŠ , J.: *Zákon o rodině, komentář.* Praha: Orbis, 1970. ISBN 11-010-70
- HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o rodině, komentář.* 1. Vydání, Praha: C.H.Beck, 1998. ISBN 80-7179-198-9
- HRUŠÁKOVÁ, M. a kol: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975).* Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9
- NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F.: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, komentář.* Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2000, 277 s. ISBN 80-86131-26-2
- POKORNÝ, P.: *Zákon o rodině, předpisy související a vzory podání, novela k 1.srpnu 1998.* Praha: Žirafa s.r.o., 1998. 219 s. ISBN 80-902480-3-9
- ŠVESTKA.J., DVOŘÁK.J., FIALA.J., ZUKLÍNOVÁ.M. a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-369-2

Judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.1967, sp.zn. 5C 119/67

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.10.2003, sp.zn. 22Cdo 1019/2003
- Stanovisko Veřejného ochránce práv ze dne 13.6.2003, sp.zn. 2650/2003/VOP/ZG
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.12.2012, sp.zn. 30 Cdo 3770/2011
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.4.2009, sp.zn II.ÚS 1945/08
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19.2.2014, sp.zn. I.ÚS 3304/13
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.10.2003, sp.zn. 21 Cdo 890/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.5.2013, sp.zn. 30 Cdo 1376/2012
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.3.2012, sp.zn. 30 Cdo 4366/2011
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.2.2010, sp. zn. 28 Cdo 3429/2008
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 11.6. 2012, sp.zn. 73 Co 286/2012

Internetové zdroje

- THE GALE GROUP, INC. West's encyclopedia of American law, edition 2 [online]. 2008. [cit.8.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://legaldictionary.thefreedictionary.com/family+law>
- LAWYERS.COM. The legal rights and responsibilities of a parent [online]. [cit. 8.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://family-law.lawyers.com/childrens-rights/the-legal-rights-and-responsibilities-of-a-parent.html>
- JOANNA L. GROSSMAN. California allows children to have more than two legal parents. [online]. 15.10.2013 [cit.8.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://verdict.justia.com/2013/10/15/california-allows-children-two-legal-parents>
- CARL H. STTARETT. Parent's rights and responsibilities. [online]. 18.3.2005. [cit. 9.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://blog.chs-law.com/2005/03/parents-rights-responsibilities.html>
- CALIFORNIA LAW: California family code [online]. [cit.8.9.2014]. Dostupné z WWW: http://www.leginfo.ca.gov/.html/fam_table_of_contents.html
- MAINE REVISED STATUE, DOMESTIC RELATIONS. Dostupné z WWW: <http://www.mainelegislature.org/legis/statutes/19-A/title19-Asec1653.html>.10.6.2014 [cit. 20.10.2014]

- MAINE REVISED STATUTE, DOMESTIC RELATIONS. Dostupné z WWW: <http://www.mainelegislature.org/legis/statutes/19-A/title19-Asec1501.html> 10.6.2014 [cit. 20.10.2014]
- FAMILY CODE OF TEXAS. Dostupné z WWW: <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/FA/htm/FA.151.htm> [cit. 20.10.2014]
- PARENTAL RIGHTS AND RESPONSIBILITIES. [online] 2007. [cit. 10.11.2014]. Dostupné z WWW: <https://www.vermontjudiciary.org/gtc/Family/Pamphlets.aspx>
- VERMONT STATUTES ANNOTATED, DOMESTIC RELATIONS. [online] [cit. 10.11.2014] Dostupné z WWW: <http://www.lexisnexis.com/hottopic/vtstatutesconstctrules/>
- CHILDREN ACT 1989 [online] [cit. 24.11.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/part/I>
- 33 BEDFORD ROW FAMILY LAW BARRISTERS. Understanding parental responsibility. [online]. 8.8.2012 [cit. 24.11.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.tbchambers.co.uk/Legal-Articles/understanding-parental-responsibility.html>
- CORAM, CHILDREN'S LEGAL CENTRE. Parental responsibility. [online] 2014. [cit. 26.11.2014]. Dostupné z WWW: http://www.childrenslegalcentre.com/index.php?page=parental_responsibility
- CHILD AND YOUTH HEALTH. What about parent's rights? [online] 4.10.2013 [cit. 4.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.cyh.com/HealthTopics/HealthTopicDetails.aspx?p=114&np=99&id=1547>
- AUSTRALIAN GOVERNMENT, ATTORNEY-GENERAL'S DEPARTMENT. Rights of parents and children. [online] 15.11.2012 [cit. 4.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.ag.gov.au/RightsAndProtections/HumanRights/PublicSectorGuidanceSheets/Pages/RightsOfParentsAndChildren.aspx>
- DŮVODOVÁ ZPRÁVA K OZ 2012, [online], [cit. 24.9.2014]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

- DŮVODOVÁ ZPRÁVA pro Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky k vládnímu návrhu na vyslovení souhlasu s Evropskou úmluvou o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. [online]. 1995. [cit. 8.12.2014]. Dostupné z WWW: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t1830_00.htm
- THE SCOTTISH GOVERNMENT. Family Matters: Family Law nad Young People in Scotland. [online]. 27.4.2006.[cit. 8.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2006/04/27135509/1>
- CHILDREN (NORTHERN IRELAND) ORDER 1995. Dostupné z WWW: <http://www.legislation.gov.uk/nisi/1995/755/article/6>
- IRISH STATUTE BOOK: Guardianship of infants[online][cit.16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.irishstatutebook.ie/1964/en/act/pub/0007/sec0010.html#sec10>
- TREOIR INFORMATION FOR UNMARRIED PARENTS. Guardianship.[online] 2011. [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.treoir.ie/information-guardianship.php>
- BROPHY SOLICITORS, Guardianship. [online] 19.6.2009. [cit.16.12.2014]. Dostupné z WWW: http://www.brophysolicitors.ie/brophysolicitors/Main/Family_Law_Guardianship.htm
- TERRY GORRY. Family Law Ireland. Acces, Custody adn Guardianship of Children in Ireland – The Essentials. [online] 18.9.2013. [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://familylawirelandhq.com/access-custody-and-guardianship-of-children-in-ireland-the-essentials/>
- BARRON MORRIS SOLICITORS.Rights of Guardianship, Custody and Acces. [online] 17.8.2013. [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://barronmorris.com/blog/2013/08/17/rights-of-guardianship-custody-and-access/>
- DEPARTMENT OF JUSTICE. Overview of Canadian Family Justice. [online] 26.4.2013 [cit. 16.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.canada.justice.gc.ca/eng/fl-df/fjs-sjf/rep-rap/s3.asp#parentingterminologya>

- MINISTRY OF JUSTICE. Parents as guardians.[online][cit.17.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.justice.govt.nz/family-justice/about-children/guardians-and-guardianship/what-is-guardianship/parents-as-guardians>
- PARLIAMENTARY COUNSEL OFFICE. New Zealand Legislation. Care of children act 2004. [online] 31.3.2014. [cit. 17.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://legislation.govt.nz/act/public/2004/0090/latest/whole.html>
- MINISTRY OF JUSTICE. What is Current Law.[online] srpen 2000 [cit. 17.12.2014]. Dostupné z WWW: <http://www.justice.govt.nz/publications/publications-archived/2000/responsibilities-for-children-especially-when-parents-part-discussion-paper-august-2000/what-is-the-current-law>

Shrnutí

Název mé práce je 'Základní prvky vztahu rodiče a dítěte (srovnávací studie)'. Hlavním cílem mé práce bylo srovnání práv a povinností rodičů a dětí v jejich vzájemném vztahu, a to jak v současnosti, tak i v minulosti, stejně jako v zahraničních státech. Snažila jsem se poskytnout úplný přehled v této tématice, neboť spousta rodičů stejně i dětí si nejsou plně vědomi všech svých práv a povinností. Nejdůležitějším právem a zároveň povinností je právo rodičů pečovat o jejich děti, jde však o špičku ledovce jejich práv. V současnosti jsou práva dětí silnější, zejména díky mezinárodnímu vývoji. Tento vývoj způsobil zdokonalení vnitrostátního rodinného práva, které mimo jiné posílilo práva dítěte. Podstatným stále zůstává, že práva rodičů jsou i nadále povinnostmi pro děti a v opačné verzi jsou práva dětí povinnostmi pro rodiče.

Tato práce je tvořena úvodem, třemi kapitolami a závěrem; jednotlivé kapitoly jsou dále děleny na podkapitoly. V úvodu je popis struktury této práce a stanovení hlavních cílů.

Kapitola první se věnuje historii práv a povinností rodičů a dětí. První podkapitola je věnována pravěku, kde po určitou dobu existoval matriarchát, a veškeré rozhodování o dětech bylo svěřeno matce. Následující kapitola byla věnována Římskému právu, kde veškerá práva a povinnosti byla svěřena do rukou otce, známého jako *pater familia*. On rozhodoval o životě a smrti, majetku, a dokonce i o osobním životě jeho dětí. *Pater familias* však tuto moc nevykonával pouze nad dětmi, ale zároveň i nad manželkou, otroky a dalšími členy rodiny. Třetí podkapitola zkoumá práva a povinnosti rodičů a dětí na Českém území. Tato podkapitola popisuje vývoj těchto práv a povinností na Českém území, počínaje v Českém Království, přes postupné utváření Československa až po přijetí Zákona o rodině v roce 1964. V této podkapitole jsem poukázala na to, že práva a povinnosti byly postupně svěřeny oběma rodičům. Tato práva byla nazývána rodičovská moc až do roku 1964. Po tomto roce jsou již nazývána jako rodičovská zodpovědnost.

Druhá kapitola je dělena do dvou podkapitol. První kapitola je věnována zákonu o rodině z roku 1964, a to jak v jeho původní verzi, tak i ve verzi po přijetí novely v roce 1998, která byla na tu dobu považována jako přelomová. Tato novela zavedla rodičovskou zodpovědnost, která byla zdůrazněna oproti rodičovské moci (v minulosti byla tato práva pojata v autoritářském smyslu, kdy rodiče měli moc nad dětmi, ve

srovnání s pozdější úpravou rodičovské zodpovědnosti, dle níž je rodič odpovědný za dítě), stejně jako i další novinky. Jako další mělo významný vliv přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 1998. V této části jsou zahrnuty i rozhodnutí soudů, které měly vliv na rodinné právo. Druhá podkapitola je věnována rodinné části současného občanského zákoníku. Nejprve jsem se soustředila na popsání základních rozdílů mezi úpravou v občanském zákoníku a v zákoně o rodině. Následně jsem se soustředila na jednotlivá práva a povinnosti rodičů a dětí v jejich vzájemném vztahu ve srovnání s předchozími úpravami.

Třetí a zároveň poslední kapitola obsahuje práva a povinnosti rodičů a dětí v zahraničních státech, zejména ve státech s Anglo-americkým systémem, konkrétně pak některých státech USA, ve Velké Británii, Irsku, Skotsku, Austrálii, Kanadě a na Novém Zélandu. V této kapitole jsem poukázala na to, jak se naše úprava liší od úpravy rodinného práva v zahraničí. Zjistila jsem však, že se naše úprava zas zásadně neodlišuje. Práva a povinnosti rodičů a dětí v zahraničních státech jsou téměř shodná s jejich úpravou České Republice. Nicméně však existují práva, která v ČR nenalezneme, jako například rozhodování rodičů o vojenské povinnosti dítěte (v USA). Důležité je podotknout, že ve většině států jsou tato práva a povinnosti roztržena do několika norem.

V závěru této diplomové práce je zároveň i částečné shrnutí mé práce. Zároveň obsahuje i kritické zhodnocení, zda bylo dosaženo stanoveného cíle, kterým bylo srovnání práv a povinností rodičů a dítěte. Tato práva jsou značně obsáhlá a můj soukromý názor je, že jen malé procento rodičů a dětí zná všechna svá práva a povinnosti. Zároveň je důležité znát, že naše úprava se výrazně neodlišuje od zahraniční úpravy, a že rodina je na prvním místě ve všech demokratických státech.

Resumé

Basic Elements of Relationship between Parent and Child (a Comparative Study)

The topic of my master thesis is 'Basic Elements of the Relationship between Parent and a Child, a Comparative Study'. The main purpose of my thesis is to compare rights and duties of parents and children in their mutual relationship, both at the present time and in the past, as well as in various foreign countries. I tried to provide a comprehensive overview of this issue, because a lot of parents, more so children, do not know what their own rights and duties are. The main right, and also a duty, of parents is to raise their children, however, it is just the top of all their duties and rights as parents. Nowadays rights of children are stronger than in the past, thanks to international evolution. This international evolution causes national family law to be improved, which reinforces the rights of a child. We should however remember that rights of parents represent duties for children and vice versa, rights of children are duties for parents.

The thesis is composed of an introduction, three chapters and a conclusion; the chapters are further divided into subchapters. The introduction describes the structure and main goals of my thesis.

Chapter One deals with the history of rights and duties of parents and children. The first subchapter is dedicated to prehistoric times, in which there was, for a short time, a matriarchy, where a mother made decision regarding her children. The following subchapter is devoted to Roman law, which put the control over a child, i.e. all rights and duties, in hands of a father, known as *pater familia*. He decided about the life and death, property and even about personal life of his child. *Pater familia* did not exercise the power only over a child, but also over his wife, slaves and other members of his family. The third subchapter analyses rights and duties of parents and children in the Czech territory. This subchapter depicts the evolution of these rights and duties in the Czech territory ranging from the time of the Bohemian Kingdom, to the formation of Czechoslovakia, to the adoption of the Family Act in 1964. In this subchapter it is shown that the rights and duties are given to both parents. These rights were called parental authority until 1954. Since that year, they have been referred to as parental rights and duties.

The second chapter is divided into two subchapters. The first one is devoted to The Family Act of 1964, to both its original wording from 1964 and its amended wording from 1998, which is considered a breakthrough of the time. The amended version introduced parental responsibility, which is emphasised over parental authority over children (in the past, the rights were approached in a rather authoritarian way, i.e. parents had dominion over children, compared to a later regulation of parental responsibility, under which parents are responsible for a child), as well as other innovations. Another piece of legislation that had impact on family law and amended the Family Act was the Act on Social and Legal Protection of Children of 1998. In this part there are also judgements which have had impact on family law. The other subchapter focuses on the family section of the effective Civil Code. Primarily I tried to describe key differences between the new Civil Code and the repealed Family Act. I further focused on individual rights and duties of parents and children in their mutual relationship, which I compare with their previous forms

The third and last chapter contains rights and duties of parents and their children in foreign countries, especially in common law countries, namely a few states in the USA, Great Britain, Ireland and Scotland, Australia, Canada and New Zealand. In this chapter, I tried to show how our regulation of family matters differs from the regulation of family law abroad. I found out that our regulation is not so different. The rights and duties of parents and children in foreign countries are almost the same as those in the Czech Republic. However, we can find some rights that cannot be found in our country, for example the right to decide about military duties of children (in the USA). Also, it is important to say that in those states most parental rights and duties are provided for in more than one regulation.

In the conclusion of my thesis there is a summary of my work. It is also a critical assessment of whether the set objective has been achieved, which was to compare the rights and duties of parents and children. These rights are quite extensive, and in my opinion only a small portion of parents and children are aware of all their rights and duties. Also, it is important to know that our regulation is not so different from those in foreign countries and that the family, exaggeratedly speaking, is in the first place in all democratic states.

Klíčová slova/Key words

Rodičovská odpovědnost /Parental responsibility

Práva a povinnosti rodičů a dítěte/ Rights and duties of parents and children